

TURINYS

1. APIMTIS IR METODAI	3
2. KORUPCIJOS RIZIKA ATLIEKANT DARBDAVIŲ, ĮSKAITANT ĮDARBINUSIUS UŽSIENIEČIUS, VEIKLOS KONTROLĘ	5
2.1. Antikorupcinių požiūriu rizikinga VDI taikoma įmonių atranka nelegalaus darbo kontrolės tikslais bei statyviečių atranka planiniams patikrinimams atlikti.	7
2.2. Daugelyje patikrinimų atlikimo etapų nustatyti korupcijos rizikos veiksniai:	12
2.2.1. Inspektorai savo nuožiūra gali spręsti, ar informuoti apie neplaninį patikrinimą, ar ne.	12
2.2.2. VDI egzistuoja neplaninių patikrinimų atlikimo neatidėliotinais atvejais poreikis, tačiau siūlytina nustatyti ir taikyti efektyvesnes skaidrumo užtikrinimo tokiais atvejais priemonės.	13
2.2.3. Laikotarpis nuo pažeidimų nustatymo patikrinimo vietoje iki jų fiksavimo DSS IS sudaro palankias sąlygas susitarti dėl patikrinimo rezultatų koregavimo, siekiant išvengti arba sušvelninti atsakomybę.	15
2.2.4. Nelegalaus darbo tyrimui atlikti terminai nenustatyti, taikoma nevienoda praktika.	17
2.3. VDI selektyviai sprendžia, ar bausti juridinius asmenis už Užimtumo įstatymo reikalavimų nevykdymą, ar taikyti tik Administracinių nusižengimų kodekse nustatytą atsakomybę juridinio asmens vadovui.....	19
3. KORUPCIJOS RIZIKA LEIDIMŲ DIRBTI, TAIP PAT SPRENDIMŲ, SUTEIKIANČIŲ TEISĘ ĮSIDARBINTI LIETUVOJE IŠDAVIMO, JŲ GALIOJIMO PRATĖSIMO, ATSIŠAKYMO JUOS IŠDUOTI IR PANAIKINIMO SRITYSE.....	25
3.1. Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo netikslumai sudaro prielaidas skirtingoms jo taikymo interpretacijoms.	25
3.2. Priimant sprendimus, suteikiančius ir panaikinančius teisę užsieniečiams dirbti Lietuvos Respublikoje, gali būti nesilaikoma eiliškumo, o sprendimų panaikinimas gali būti vilkinamas.	27
3.3. Su viešųjų ir privačių interesų derinimu susijusios rizikos.....	30
4. MOTYVUOTOS IŠVADOS	33
5. PASIŪLYMAI.....	36
PRIEDAI.....	40
1 priedas	40

ANALIZUOTI TEISĖS AKTAI	40
2 priedas	43
PATEIKTŲ PASIŪLYMŲ ĮGYVENDINIMAS	43

1. APIMTIS IR METODAI

Korupcijos rizikos analizė nurodytose veiklos srityse Užimtumo tarnyboje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – UŽT) ir Valstybinėje darbo inspekcijoje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI) atliekama pirmą kartą. Atliekant korupcijos rizikos analizę analizuotos šios veiklos sritys:

1. Leidimų dirbti, taip pat sprendimų, suteikiančių teisę įsidarbinti Lietuvoje išdavimas, jų galiojimo pratęsimas, atsisakymas juos išduoti ir panaikinimas.
2. Darbdavių, įskaitant įdarbinusius užsieniečius, veiklos kontrolė.

Korupcijos rizikos analizės atlikimo pagrindas: 2019 m. liepos 3 d. raštu Nr. 4-01-5952 priimtas sprendimas.

Korupcijos rizikos analizę atliko: Specialiųjų tyrimų tarnybos (toliau – STT) Korupcijos prevencijos valdybos Korupcijos rizikos skyriaus vyriausioji specialistė Svetlana Krasilnikova.

Tikslas: antikorupciniu požiūriu įvertinti UŽT ir VDI veiklą analizuojamose veiklos srityse ir nustatyti korupcijos rizikos veiksnius, galinčius sudaryti prielaidas padaryti korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus, taip pat pateikti pasiūlymus, kurie padėtų geriau valdyti nustatytus korupcijos rizikos veiksnius ir (ar) korupcijos riziką, siekiant UŽT ir VDI veiklos skaidrumo.

Uždaviniai:

1. Nustatyti teisinio reglamentavimo trūkumus, kurie sudaro prielaidas korupcijai pasireikšti.
2. Nustatyti teisės aktų įgyvendinimo problemas, susijusias su korupcijos rizika.
3. Išanalizuoti praktinį procedūrų vykdymą ir nustatyti galimus korupcijos rizikos veiksnius.
4. Pasiūlyti korupcijos riziką ir jos veiksnius mažinančias priemones.

Analizės objektas: UŽT ir VDI veikla analizuojamose veiklos srityse.

Duomenų rinkimo ir vertinimo metodai:

1. Teisės aktų ir dokumentų turinio analizė (Atliekant korupcijos rizikos analizę analizuoti ir vertinti teisės aktai, dokumentai ir informacija, kurie nurodyti 1 priede).

2. Teisės aktų praktinio įgyvendinimo analizė.

3. Viešosios informacijos analizė.

4. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos viešai skelbiama informacija (<http://vtek.lt/paieska/id001/paieska.php>).

Atliekant korupcijos rizikos analizę remtasi šia informacija:

1. Korupcijos rizikos analizės atlikimo tvarkos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 8 d. nutarimu Nr. 1601¹, 15 punkte nurodytais duomenimis.

2. Teisės aktais, reglamentuojančiais veiklos sritis, kuriose atliekama korupcijos rizikos analizė.

3. STT turima, prieinama informacija, susijusia su analizuojamomis veiklos sritimis.

4. Kita informacija, reikalinga korupcijos rizikos analizei atlikti.

Korupcijos rizikos analizės išvados, padarytos remiantis nurodytų dokumentų ir duomenų analize, vertinant:

1. Sociologinių tyrimų duomenis.

2. Galimybę vienam darbuotojui priimti sprendimus analizuojamose veiklos srityse.

3. Darbuotojų savarankiškumą priimant sprendimus ir sprendimų priėmimo diskreciją.

4. Darbuotojų priežiūros ir kontrolės lygį.

5. Reikalavimus laikytis įprastos darbo tvarkos.

6. Analizuojamose procedūrose dalyvaujančių įstaigų darbuotojų rotacijos lygį.

7. Atliekamos veiklos dokumentavimo reikalavimus.

8. Analizuojamos veiklos, dokumentų viešumą ir prieinamumą visuomenei.

¹ Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B96A881B578F/KYtUEdEsla>.

2. KORUPCIJOS RIZIKA ATLIEKANT DARBDAVIŲ, ĮSKAITANT ĮDARBINUSIUS UŽSIENIEČIUS, VEIKLOS KONTROLĘ

Užsieniečių įdarbinimo Lietuvoje teisinis reglamentavimas per pastaruosius kelerius metus buvo intensyviai keičiamas, tobulinamas. Šiuo metu sudėtinga laikytis visų reikalavimų ir jų nepažeisti įdarbinant užsieniečius iš trečiųjų šalių, o nuolatiniai teisinės bazės pakeitimai sudaro sąlygas korupcijos rizikai pasireikšti įdarbinant užsieniečius ir kontroliuojant šį procesą.

Pagrindinės įstaigos, dalyvaujančios užsieniečių iš trečiųjų šalių įdarbinimo procese: Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Užimtumo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – UŽT) ir Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – VDI). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba Migracijos departamentui prie VRM 2018 metais pateikė rekomendacijas dėl veiklos gerinimo ir skaidrumo įstaigoje didinimo, šioje analizėje antikorupciniu požiūriu įvertinta UŽT ir VDI veikla.

Pažymėtina, kad pastaruoju metu vyksta atsakingų įstaigų aktyvus bendradarbiavimas, siekiant kaip įmanoma labiau suderinti tarpusavio sąveiką ir užsieniečių įdarbinimo proceso sklandumą, pvz., 2019 m. spalio 10 d. UŽT, Valstybinio socialinio draudimo fondas ir VDI bendru įsakymu patvirtino tvarkos aprašą², nustatantį vienodą informacijos apie trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą ir kitų šalių laikinai komandiruotus darbuotojus pateikimą. UŽT naudos šią informaciją ateityje teikdama pasiūlymus dėl kvotų sąrašo pagal profesijas, kurių darbuotojų Lietuvoje trūksta. Visuomenėje paplitusi nuomonė, kad minėtų įstaigų tarpusavio sąveika neužtikrina užsieniečių įdarbinimo proceso pakankamo sklandumo ir skaidrumo, pvz., 2018 metų Lietuvos korupcijos žemėlapiu duomenimis³, nemaža dalis apklaustųjų gyventojų, įmonių vadovų ir valstybės tarnautojų mano, kad UŽT ir VDI su korupcija susijusios problemos egzistuoja.

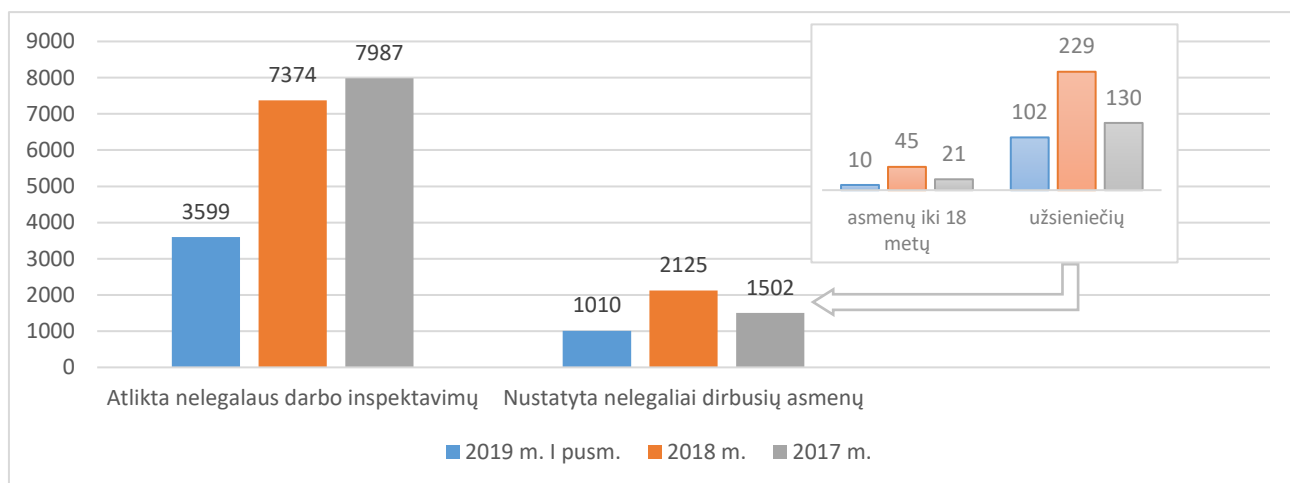
Nelegalaus užsieniečių darbo masto augimui pastaraisiais metais įtakos turėjo keli veiksniai – geopolitinė situacija Ukrainoje, auganti kvalifikuotos darbo jėgos stoka statybų, transporto bei paslaugų sektoriuose. Pastebima tendencija, jog statybų sektoriuje Lenkijos įmonės komandiruoja darbuotojus iš Ukrainos į Lietuvą. Tyrimai parodė, kad darbuotojai iš Ukrainos dažniausiai nėra buvę Lenkijoje ir nėra sudarę darbo sutarčių su Lenkijos įmone. Ukrainos darbuotojai, padedami tarpininkų, tiesiogiai atvyksta į Lietuvą. Nežinodami savo teisių, nemokėdami kalbos, dalis jų gyvena ir dirba blogomis sąlygomis, negaudami už darbą tinkamo atlygio.

² Prieiga internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/eba7aed0e37311e99681cd81dcdca52c>

³ Prieiga internete: <https://www.stt.lt/lt/menu/tyrimai-ir-analizes/>.

2018 metais į Lietuvos Respubliką atvyko 52, 1 tūkst. užsieniečių, iš kurių tik 10 proc. su UŽT išduotais dokumentais. 2018 metais Lietuvoje dirbo apie 42 tūkst. nenuolatinių užsieniečių iš trečiųjų šalių. Per 2019 metų 7 mėnesius Migracijos departamentas išdavė 14 965 leidimus laikinai gyventi darbo pagrindu, iš jų 10 228 – pagal trūkstamas profesijas. UŽT per 7 mėnesius buvo išduoti 1 468 sprendimai dėl užsieniečio darbo atitikties darbo rinkos poreikiams priėmimo. Be to, pasikeitus teisiniam reglamentavimui nuo 2019 m. kovo 1 d. leidimai dirbti reikalingi užsieniečiams, kurie yra atsiųsti laikinai į Lietuvos Respubliką, tai yra komandiruojami. UŽT nuo 2019 m. kovo 1 d. iki spalio 1 d. išdavė 515 leidimų dirbti komandiruotiems užsieniečiams⁴. Apytiksliai su UŽT teikiamomis paslaugomis kasmet susiduria apie 10 proc. visų į šalį atvykstančių trečiųjų šalių užsieniečių, o vienas svarbiausių vaidmenų užtikrinant trečiųjų šalių užsieniečių įdarbinimo kontrolę Lietuvoje šiuo metu tenka VDI.

Per 2018 m. VDI, vykdydama nelegalaus darbo kontrolės veiksmus, atliko 7 374, per 2019 m. I pusmetį – 3 599 patikrinimus įvairiuose ekonominės veiklos sektoriuose, kurių metu buvo nustatyti 2 125, per 2019 m. I pusmetį – 1 010 nelegaliai (neteisėtai) dirbę asmenys, iš jų **229**, per 2019 m. I

pusmetį – **102** trečiųjų šalių piliečiai, tai sudaro **10,78 proc.**, per 2019 m. I pusmetį – **10,1 proc.** nuo visų nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių asmenų skaičiaus, tai yra 43,2 proc. daugiau nei 2017 m.

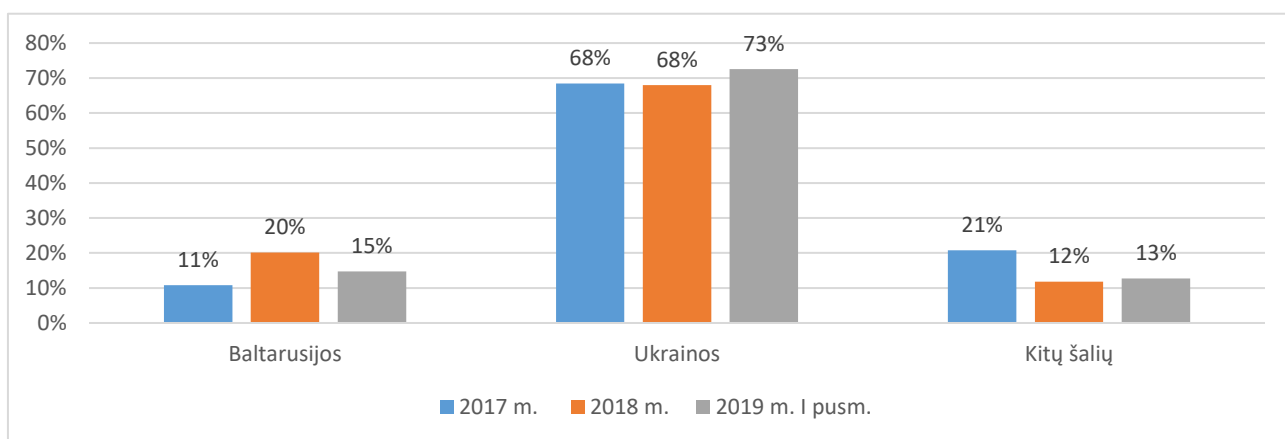
Per 2019 m. I pusmetį daugiausia nelegaliai (neteisėtai) dirbusių trečiųjų šalių piliečių buvo nustatyta šiuose ekonominės veiklos sektoriuose:

- Statyba – **79**, tai sudaro **11,88 proc.** nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (665 asmenys).
- Apdirbamoji gamyba – **5**, tai sudaro **13,88 proc.** nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (36 asmenys).

⁴ Prieiga internete: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/3-institucijos-susitare-dalinsis-informacija-apie-darbuotojus-is-uzsienio>

- Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų sektorius – 6, tai sudaro 18,75 proc. nuo visų nelegaliai (neteisėtai) nustatytų asmenų skaičiaus šiame sektoriuje (32 asmenys).

Iš 102 per 2019 m. I pusmetį nustatytų nelegaliai dirbusių užsieniečių 69 dirbo įmonėse, t. y. dirbo be nustatyta tvarka sudarytų darbo sutarčių, o 27 užsieniečiai vykdė neregistruotą individualią veiklą pas fizinius asmenis, dažniausiai individualių namų statybose, arba vykdė namų ir butų remonto darbus. Pas Lietuvos fizinius asmenis dažniausiai nustatomi nelegaliai dirbę ukrainiečiai į Lietuvos Respubliką buvo atvykę savo iniciatyva, pasinaudoję beviziu režimu. Apie 73 proc. nustatytų nelegaliai (neteisėtai) dirbusių užsieniečių sudaro Ukrainos piliečiai. Pažymėtina, kad nelegaliai (neteisėtai) dirbę Ukrainos piliečiai daugiausia buvo nustatyti statybos sektoriuje:

Išanalizavus darbdavių, įskaitant įdarbinusius užsieniečius, veiklos kontrolės procedūras, nustatyta, kad šiose procedūrose egzistuoja korupcijos rizika.

2.1. Antikorupcinio požiūriu rizikinga VDI taikoma įmonių atranka nelegalaus darbo kontrolės tikslais bei statyviečių atranka planiniams patikrinimams atlikti.

VDI taikomos vienodos kontrolės procedūros nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolės klausimais. Dėl reikšmingos žalos visuomenei ar konkreitiems asmenims bei padidintos rizikos nelaimingiems atsitikimams darbe įvykti nenustatant periodiškumo ir nevertinant ūkio subjektų rizikingumo pagal Ūkio subjektų rizikingumo vertinimo metodiką⁵ VDI atliekami:

⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. V-335 (su vėlesniais pakeitimais).

1) nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, nedeklaruotos savarankiškos veiklos bei užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolės (toliau – nelegalaus darbo kontrolė) planiniai patikrinimai;

2) ūkio subjektų, vykdančių statybos darbus, statybos objektų ir statybviečių (toliau – statybvietės) planiniai patikrinimai⁶.

VDI nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, nedeklaruotos savarankiškos veiklos, taip pat užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų kontrolės klausimais patikrino: 2017 m. – 7 214, 2018 metais – 6 534. 2019 metų I pusmetį – 3 362 ūkio subjektus. Dalis ūkio subjektų buvo patikrinti po keliolika kartų, tačiau tam egzistuoja objektyviai paaiškinamos priežastys, pvz., jei įmonė vykdo veiklą skirtinguose šalies regionuose arba turi padalinius skirtingose šalies vietovėse, jos padalinių ar jai priklausančių statybos vietų tikrinimai gali kartotis. Kaip rodo daugiametė VDI praktika, nustatyti nelegalaus darbo faktą statybinės įmonės administracijoje praktiškai netikslinga, kadangi visa darbų koncentracija yra statybvietėse. Kita vertus, pažymėtina, kaip nurodė pati VDI, inspektavimo taktika turėtų būti nukreipta patikrinti kuo daugiau naujų įmonių, įstaigų ir organizacijų, nesilankant tose pačiose jau patikrintose įmonėse, įstaigose ir organizacijose⁷. Analizuodami šią veiklos sritį įvertinome VDI egzistavusių įmonių atrankos nelegalios darbo kontrolės tikslais ir statybos objektų atrankos planiniams patikrinimams atlikti praktiką.

Nelegalaus darbo kontrolės aspektu VDI turi prieigą prie įmonių, įstaigų ir organizacijų, įregistruotų Juridinių asmenų registro ir „Sodros“ duomenų, pvz., 2019 m. rugsėjo 2 d. turimais duomenimis, VDI Rizikingumo vertinimo informacinėje sistemoje nelegalaus darbo klausimais buvo vertinami 54 491 įmonės, įstaigos ir organizacijos, priskirtos VDI kompetencijai, duomenys. Analizuojamuoju laikotarpiu įmonių atranka nelegalios darbo kontrolės tikslais ir statybos objektų atranka planiniams patikrinimams atlikti vyko neautomatizuotai.

Viešojo administravimo įstatymo 36⁴ straipsnio 2 dalyje priežiūrą atliekančio subjekto vadovui, jo įgaliotam asmeniui ar kolegialiai priežiūrą atliekančio subjekto institucijai nustatyta prievolė patvirtinti planuojamų tikrinti ūkio subjektų sąrašų sudarymo kriterijus. Visų tam tikrą kriterijų vienodą visumą atitinkančių ūkio subjektų rizikingumas yra vienodo lygmens, šiems subjektams atitinkamai taikomi vienodi priežiūros veiksmai, vienodos priemonės.⁸

⁶ Patikrinimų taisyklių 11 p.

⁷ Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos ūkio subjektų veiklos patikrinimų taisyklių 9 punktą.

⁸ Rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairių, patvirtintų Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. liepos 3 d. įsakymu Nr. 4-432/1R-169, 32.1 papunktis.

Planine tvarka tikrintinų ūkio subjektų atrankos kriterijai nustatyti⁹, tačiau kiek iš VDI veiklos valdymo metodikoje nustatytų kriterijų įmonė turi atitikti, kad būtų atliktas jos planinis patikrinimas, nusprendavo sprendimus dėl tokių įmonių patikrinimo priimančys asmenys. Paprastai patikrinimams atrenkančio asmens nuožiūra kriterijai galėjo būti taikomi skirtingai, pvz., kriterijai „komandiruojamųjų į Lietuvą darbuotojų įdarbinimas“, „asmenų iš trečiųjų šalių (užsieniečių) įdarbinimas (gaunant duomenis iš UŽT)“, nukreipia į tai, kad tokios įmonės *turėtų būti* patikrintos planine tvarka, tačiau analizuojamuoju laikotarpiu nesant automatizuotos įmonių atrankos sistemos, atranką vykdančias asmuo savo nuožiūra nusprendavo patikrinti visas ar tik tam tikras tą patį kriterijų (ar kelis tuos pačius kriterijus) atitinkančias įmones.

Taip pat atrankos planiniams patikrinimams atlikti kriterijais VDI laiko reikšmingą žalą visuomenei ar konkrečioms asmenims bei padidintą riziką nelaimingiems atsitikimams darbe įvykti, paminėtus VDI ūkio subjektų veiklos patikrinimų taisyklių¹⁰ (toliau – Patikrinimų taisyklės) 11 p., pvz., įvertinus faktines ūkio subjektų veiklos Vilniaus apskrityje aplinkybes, kad Vilniaus mieste bei jo priemiestyje labai intensyviai vyksta statybos, Vilniaus skyriuje priimtas sprendimas pagrindinį dėmesį skirti statybos sektoriui. VDI pažymėjo, kad šalies mastu informacija apie statybviertes apskritai nėra susisteminta. Kadangi tokios informacijos kol kas nėra jokiuose valstybės registruose, buvo išanalizuotas praktinis statybviečių atrankos procedūros įgyvendinimas VDI. VDI pateikė informaciją, kad vykdančias planinius patikrinimus statybviertes atrankamos, atsižvelgiant į šiuos duomenis:

- Gavus iš įmonių pranešimus apie statybos pradžią.
- Analizuojant IS „Infostatyba“ duomenis apie statybviertes.
- VDI inspektoriams vykstant į kitus patikrinimus ir vykdančias stebėseną, informaciją pateikus skyriaus vedėjui ar jo įgaliotam asmeniui, pvz., VDI Vilniaus teritorinis skyrius tam naudoja turimą droną, kuriuo atliekama statybviečių stebėseną ir tik vėliau sprendžiama dėl inspektavimo tikslingumo.
- Gavus informaciją apie trečiųjų šalių piliečių darbą iš UŽT teritorinių padalinių apie darbdavius ir užsieniečius, kuriems tarnyba išdavė leidimus dirbti, taip pat atskirai nurodžius leidimus dirbti sezoninius darbus. Šią informaciją (sąrašus) UŽT teikia VDI nuolat.
- Gavus žodinę informaciją apie statybviertes iš Valstybės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos.
- Stebint informaciją viešojoje erdvėje.

⁹ Patvirtinti Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius 2015 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. V-221 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos veiklos valdymo metodikos pakeitimų“.

¹⁰ Patvirtintos Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius 2014 m. liepos 29 d. įsakymu Nr. V-334 (su vėlesniais pakeitimais).

Sutinkame, kad nesant valstybėje susistemintos informacijos apie statybvietes VDI, siekdama nustatytų funkcijų įgyvendinimo, tokią informaciją renka jai prieinamais būdais. Kadangi minėtos informacijos, kurios pagrindu statybos objektuose buvo inicijuojami planiniai patikrinimai, rinkimo ir fiksavimo būdai VDI nereglamentuoti, būtų sudėtinga prirėikus objektyviai patikrinti tam tikros statybvietės parinkimo patikrinimui atlikti pagrįstumą ir VDI darbuotojų motyvus pasirinkti tam tikrą statybvietę, o ne kitą.

Sprendimą dėl planinių patikrinimų atlikimo minėtais atvejais priima VDI teritorinių skyrių vedėjai ar jų potvarkiais įgalioti priimti sprendimus VDI valstybės tarnautojai, kurie turi tvirtinti šių patikrinimų sąrašus artimiausiam mėnesiui, taip pat, esant objektyvioms priežastims, priimti motyvuotus sprendimą dėl jų tikslinimo¹¹. Šių ūkio subjektų patikrinimų sąrašai viešai neskelbiami, siekiant patikrinimų efektyvumo, atsižvelgiant į reikšmingą žalą visuomenei ar konkrečioms asmenims bei padidintos rizikos nelaimingiems atsitikimams darbe įvykti¹².

Nustatyta, kad praktikoje tokie sąrašai nėra sudaromi¹³, tą patį pažymėjo ir Valstybės kontrolė (toliau – VK) Valstybinio audito ataskaitoje „Kaip Valstybinė darbo inspekcija užtikrina saugų ir legalų dalyvavimą darbo rinkoje“, taip pat priėjo išvados, kad tokiais atvejais tikrintinus subjektus patikrinimams atlikti atrinkdavo patikrinimus atliekantys inspektoriai. VDI pažymėjo, kad VDI inspektoriai patikrinimus atlieka ne savo nuožiūra, o vykdydami VDI teritorinio skyriaus vedėjo nurodymus. Antikorupciniu požiūriu abu variantai negali būti laikomi pakankamai skaidriais, nes skaidrumui įmonių atrankos tikrinimams procedūroje užtikrinti būtinas 4 akių principo taikymas, o asmenims, tiesiogiai atliekantiems patikrinimus, arba jų tiesioginiams vadovams suteikta galimybė patiems pasirinkti tikrintinus objektus apskritai sietina su tiesiogine korupcijos rizika.

Dar 2018 m. birželio 22 d. VDI Veiklos procesų ir vidaus kontrolės skyriaus patikrinimo ataskaitoje Nr. 12.02.B-5 buvo pažymėta, kad VDI Kauno skyriuje galima veiklos rizika, kad tikrinant nelegalaus darbo atvejus, dalis įmonių pasirenkama tendencingai, neatsižvelgiant į VDI nustatytus prioritetus. Po šios ataskaitos parengimo ir patvirtinimo VDI teritorinių padalinių įmonių atrankos nelegalaus darbo kontrolės tikslais bei statybviečių atrankos planiniams patikrinimams atlikti pagrįstumas iki šiol papildomai taikant vidaus kontrolės priemones vertintas nebuvo¹⁴.

¹¹ Patikrinimų taisyklių 18 p.

¹² Patikrinimų taisyklių 19 p.

¹³ VDI nepateikė STT 2018 m. Vilniaus skyriaus gegužės, liepos ir gruodžio mėnesių ir 2019 m. Kauno VDI balandžio, gegužės ir birželio Patikrinimų taisyklių 18 p. paminėtų planinių patikrinimų sąrašų kopijų, nes šių patvirtintų sąrašų nėra.

¹⁴ Dokumentų, patvirtinančių tokių priemonių taikymą, VDI nepateikė.

VDI iki 2019 metų pabaigos planuoja užbaigti diegti naują programą (programinę priemonę), kuri leis automatiškai formuoti Juridinių asmenų registre registruotų įmonių, įstaigų ir organizacijų, tikrintinų planine tvarka, sąrašus, tačiau objektų (pvz., statyviečių) atranka planiniams patikrinimams atlikti ir toliau liks neautomatizuota.

Dėl šiame skirsnyje pateiktų argumentų VDI taikoma ūkio subjektų atrankos nelegalaus darbo kontrolės, taip pat statyviečių atrankos planiniams tikrinimams atlikti procedūra antikorupciniu požiūriu vertintina kaip rizikinga, nes egzistuoja galimybė kryptingai tikrinti tuos pačius ūkio subjektus ar objektus arba „pamiršti“ apie tokią pat veiklą vykdančius kitus ūkio subjektus ar objektus, tai yra atlikti užsakomuosius (ne)tikrinimus.

PASIŪLYMAI VDI:

1. Įmonių atranką planiniams patikrinimams nelegalaus darbo kontrolės tikslais atlikti automatizuoti būdu: užbaigti diegti naują programą (programinę priemonę) ir automatiškai formuoti Juridinių asmenų registre registruotų įmonių, įstaigų ir organizacijų, tikrintinų planine tvarka, sąrašus.

2. Nustatyti aiškius objektų, tikrinamų nelegalaus darbo tikslais, atrankos planiniams patikrinimams atlikti kriterijus ir reglamentuoti, kokie sprendimai turėtų būti priimami, jei ūkio subjektas atitinka vieną ar daugiau kriterijų, jei vieną ar daugiau kriterijų atitinka daugiau ūkio subjektų, nei atitinkamas VDI padalinys gali patikrinti ir panašiais atvejais, kai nepaisant to, jog kriterijai yra nustatyti, sprendimus priimančioms VDI tarnautojoms yra suteikta pernelyg plati diskrecija. Užtikrinti, kad objektų atrankos tikrinimams atlikti procese dalyvautų ne mažiau kaip 2 VDI valstybės tarnautojai, kurie tiesiogiai neatlieka patikrinimų¹⁵.

3. Reglamentuoti informacijos apie statybvietes rinkimo būdus, taip pat šios informacijos fiksavimo tvarką, siekiant užtikrinti VDI darbuotojų atliekamų veiksmų atsekamumą inicijuojant statyviečių patikrinimus.

4. Užtikrinti Patikrinimų taisyklių 18 p. nustatytų sąrašų sudarymą VDI teritoriniuose padaliniuose.

5. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones, skirtas įvertinti VDI teritoriniuose skyriuose objektų, tikrinamų nelegalaus darbo tikslais, atrankos planiniams patikrinimams atlikti pagrįstumą (pvz., tam tikru periodiškumu, tam tikros apimties).

¹⁵ VDI įgyvendinama pagal VK pasiūlymus.

2.2. Daugelyje patikrinimų atlikimo etapų nustatyti korupcijos rizikos veiksniai:

2.2.1. Inspektoriai savo nuožiūra gali spręsti, ar informuoti apie neplaninį patikrinimą, ar ne.

Skaidrumo užtikrinimo aspektu vertintina, ar tam tikriems ūkio subjektams gali būti sudaromos palankesnės sąlygos tikrinimo procese, ar ne. Informavimas apie numatytą atlikti patikrinimą visais atvejais suteikia ūkio subjektui tam tikrą pranašumą prieš kitą ūkio subjektą tinkamai pasiruošti patikrinimui, pašalinti tam tikrus trūkumus, išvengti galimų neigiamų patikrinimo pasekmių.

Viešojo administravimo įstatymo 36⁴ straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad patikrinimų planas ir jo pakeitimai skelbiami priežiūrą atliekančio subjekto interneto svetainėje arba į planą įtraukti ūkio subjektai informuojami individualiai ne vėliau kaip per 3 darbo dienas po patikrinimų plano patvirtinimo ar jo pakeitimo. Priežiūrą atliekantis subjektas, prieš pradėdamas ūkio subjekto veiklos planinį patikrinimą, likus ne mažiau kaip 10 darbo dienų, privalo ūkio subjektą raštu arba elektroniniu būdu informuoti apie numatomą vykdyti patikrinimą, nurodyti atliekamo patikrinimo pagrindą, terminą, dalyką ir pateikti preliminarų dokumentų, kuriuos ūkio subjektas turi pateikti priežiūrą atliekančiam subjektui, sąrašą¹⁶.

VDI pažymėjo, kad būtent dėl reikšmingos žalos visuomenei ir konkreitiems asmenims statyviečių ir statybos objektų, taip pat nelegalaus ir nedeklaruoto darbo, nedeklaruotos savarankiškos veiklos bei užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų atvejais, taip pat, siekiant užtikrinti vieno iš pagrindinių pastarųjų metų Lietuvos Respublikos Vyriausybės prioritetų – kovoti su šešėline ekonomika, kurios dalis šešėlinė darbo rinka, tinkamą įgyvendinimą, planinių patikrinimų sąrašai šiais atvejais nėra viešai skelbiami, taip pat šios kategorijos ūkio subjektai neinformuojami. Kaip paaiškėjo atliekant analizę, šie sąrašai dar nebuvo rengiami¹⁷.

Kadangi minėtais atvejais visų tam tikrai rizikingumo grupei priskirtų ūkio subjektų atžvilgiu buvo taikomos vienodos procedūros (visi neinformuojami), nesudarant jokių išskirtinių sąlygų atskiriems ūkio subjektams, antikorupciniu požiūriu šios VDI taikomos praktikos nekvestionuojame. Mūsų nuomone, šių patikrinimų organizavimas pagal jo metodus priskirtinas prie neplaninių patikrinimų (planai nesudaromi, neskelbiami, tikrintini subjektai neinformuojami apie patikrinimus).

¹⁶ Viešojo administravimo įstatymo 36⁴ straipsnio 16 dalyje nustatyta, kam šios įstatymo nuostatos yra rekomendacinės: mokesčių administratoriui, muitinei, finansų rinkos priežiūrą, asmens duomenų apsaugos priežiūrą, didelę rinkos galią turinčių mažmeninės prekybos įmonių rinkos galios panaudojimo priežiūrą, taip pat konkurencijos priežiūrą atliekantiems subjektams netaikomas. VDI tarp šių institucijų nepaminėta.

¹⁷ Plačiau šios analizės 3.1 skirsnis.

LR viešojo administravimo įstatymas nenustato prievolės iš anksto informuoti apie neplaninius patikrinimus. Atliekant neplaninius patikrinimus VDI inspektoriams suteikta galimybė savo nuožiūra priimti sprendimą dėl ūkio subjekto išankstinio informavimo apie neplaninį patikrinimą kiekvienu konkrečiu atveju¹⁸, pvz., Patikrinimų taisyklių 20.2 papunktyje nustatytas neplaninio patikrinimo atlikimo pagrindas – vykdant nelegalaus darbo kontrolę pagal gautą informaciją, nepaisant jos rūšies, bei reaguojant į visuomenės informavimo priemonėse publikuotą ar kitaip pavišintą informaciją dėl viešojo intereso pažeidimo teisės aktų vykdymo klausimais. Atitinkamai net vykdant nelegalaus darbo kontrolę neplanine tvarka VDI inspektorius galėtų nuspręsti informuoti įmonę apie tokį patikrinimą.

Tokia galimybė tiesiogiai sietina su rizika, kad vieniems ūkio subjektams gali būti sudaromos išskirtinės, palankesnės sąlygos pasiruošti patikrinimui. VDI paaiškino, kad praktinėje veikloje tikrinamieji objektai neinformuojami tik vykdant šešėlinės (nelegalios) darbo rinkos kontrolę, kurios metu patikrinimo efektyvumui užtikrinti svarbus netikėtumo faktorius. Atliekant neplaninius patikrinimus darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais kaip tik tikslinga informuoti ūkio subjektus apie patikrinimus, todėl siūlytina atitinkamai tikslinti reglamentavimą.

PASIŪLYMAS VDI:

1. Patikrinimų taisyklėse aiškiai reglamentuoti, kuriais atvejais ūkio subjektai informuojami apie neplaninių patikrinimų atlikimą, kuriais – neinformuojami, atsižvelgiant į tikrinamas veiklos sritis ar kitus VDI parinktus kriterijus ar aplinkybes, taip pat iki šiol tokiais atvejais taikytą praktiką, arba nustatyti, kad visi neplanine tvarka tikrinti ūkio subjektai iš anksto neinformuojami.

2.2.2. VDI egzistuoja neplaninių patikrinimų atlikimo neatidėliotinais atvejais poreikis, tačiau siūlytina nustatyti ir taikyti efektyvesnes skaidrumo užtikrinimo tokiais atvejais priemonės.

Atliekant analizę atkreiptas dėmesys į Patikrinimų taisyklėse įtvirtintą galimybę VDI inspektoriumi atlikti neplaninį bet kurio ūkio subjekto patikrinimą nesant raštiško pavedimo, pastebėjus šurkštų teisės akto pažeidimą, galintį turėti įtakos darbuotojų gyvybei ir sveikatai, bet tik tos apimties, kuri reikalinga šiam pažeidimui pašalinti, apie šį sprendimą informuojant VDI teritorinio skyriaus vedėją ar jo potvarkiu įgaliotą priimti sprendimus VDI valstybės tarnautoją¹⁹.

VDI pažymėjo, kad ši iš esmės išimtiniais atvejais taikoma neplaninių patikrinimų atlikimo praktika nukreipta į vienos svarbiausių priežiūros veikla saugomų vertybių – žmogaus gyvybės ir

¹⁸ Patikrinimų taisyklių 23 p.

¹⁹ Patikrinimų taisyklių 20.5, 21.2 papunkčiai.

sveikatos apsaugą. Neginčydamis patikrinimo inicijavimo tokiais atvejais motyvų ir būtinumo, išanalizavome šios procedūros taikymo praktiką ir nustatytas jos skaidrumo užtikrinimo priemones.

VDI pateiktais duomenimis, analizuojamuoju laikotarpiu VDI Patikrinimų taisyklių 20.5 papunktis, nustatantis galimybes atlikti neplaninį patikrinimą darbo inspektoriumi pastebėjus šiurkštų (-čius) teisės aktų pažeidimą(-us), galintį(-čius) turėti įtakos darbuotojų gyvybei ir sveikatai, bet tik tos apimties, kuri reikalinga šiam(-iems) pažeidimui (-ams), 2017–2019 metais nebuvo taikytas praktikoje. VDI taip pat pateikė informaciją, kad:

- VDI inspektoriai be užduoties ir pavedimo vykdavo po VDI darbo valandų į įmonę darbuotojo žūtis ar sunkaus susižalojimo darbo vietoje tyrimui pradėti.
- VDI inspektoriai, atlikdami patikrinimus skundai ar pranešimui dėl viešojo intereso pažeidimų ištirti, kreipėsi į VDI teritorinių skyrių vedėjus dėl jų leidimo praplėsti šio patikrinimo tikslą į šalia esančius objektus ar dirbančius ūkio subjektus, nes matė, kad ten vyksta pažeidimai.
- VDI inspektoriumi važiuojant namo, paskambino VDI teritorinio skyriaus vedėjas, kad VDI inspektoriumi pakeliui ant apledėjusio devynaukščio pastato stogo nesaugiai vykdomi skardinimo darbai. VDI inspektorius užsuko nurodytu adresu, rado tikrai nesaugiai dirbančius asmenis. Po to pirmąją darbo dieną DSS IS buvo suformuota užduotis, išrašytas pavedimas, įformintas inspektavimas, surašytas Reikalavimas pašalinti pažeidimus R1 dėl kolektyvinių apsaugos nuo kritimo iš aukščio priemonių įrengimo bei darbuotojų aprūpinimo asmeninėmis apsaugos priemonėmis kritimo iš aukščio rizikai pašalinti ir AN protokolas²⁰.

Iš esmės šie atvejai patvirtina, kad VDI objektyviai egzistuoja poreikis tam tikrais neatidėliotinais atvejais nuvykti į objektą nesant rašytinio pavedimo, kai kyla realus pavojus žmogaus gyvybei ar sveikatai. Atsižvelgdami į tiesioginį ryšį tarp tokių apsilankymų objektuose ir korupcinio pobūdžio elgesio apraiškų didelės tikimybės, pažymime, kad šiai procedūrai būtinos papildomos kontrolės ir skaidrumo užtikrinimo priemonės.

Pagal Patikrinimų taisyklių nuostatas VDI inspektorius, priėmęs sprendimą atlikti objekto patikrinimą be pavedimo minėtais atvejais, turi informuoti apie šį sprendimą VDI teritorinio skyriaus vedėją ir atlikęs inspektavimą tai įforminti Darbo sąlygų darbo vietose nuolatinės stebėsenos informacinėje sistemoje (DSS IS)²¹ nedelsiant (tą pačią dieną arba kitą darbo dieną). Manome, kad tai nėra pakankama priemonė galimai korupcijos rizikai tokiais atvejais suvaldyti. Įteisinta galimybė VDI

²⁰ Detalios informacijos apie minėtus atvejus VDI nepateikė.

²¹ Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymuose nustatyta, kad VDI inspektoriaus pranešimo pagrindu VDI teritorinio skyriaus vedėjas ar jo įgaliotas asmuo VDI Darbo sąlygų darbo vietose nuolatinės stebėsenos informacinėje sistemoje (DSS IS) suformuoja užduotį, o VDI inspektorius šios užduoties pagrindu šios sistemos Inspektavimo posistemėje įformina inspektavimą.

inspektoriui atlikti patikrinimą be rašytinio pavedimo neinformavus savo vadovą iki jo atlikimo vertintina kaip korupcijos rizikos veiksnys, sudarantis palankias sąlygas apskritai nuslėpti nepagrįsto apsilankymo objekte be pavedimo faktą.

PASIŪLYMAS VDI:

1. Reglamentuoti, kad neplaninis patikrinimas Patikrinimų taisyklių 20.5 papunktyje nustatytu pagrindu atliekamas tik tada, kai VDI inspektorius atliko 21.2 papunktyje nustatytus veiksmus, tai yra informavo (pvz., telefonu, žinute ar pan.) savo vadovą apie būtinumą atlikti neatidėliotinus veiksmus (pvz., patikrinti objektą) nesant rašytinio pavedimo iki patekimo į tą objektą.

2.2.3. Laikotarpis nuo pažeidimų nustatymo patikrinimo vietoje iki jų fiksavimo DSS IS sudaro palankias sąlygas susitarti dėl patikrinimo rezultatų koregavimo, siekiant išvengti arba sušvelninti atsakomybę.

Visų patikrinimų (inspektavimų) rezultatai pradedami forminti DSS IS po apsilankymo ūkio subjekte. Kai VDI inspektorius pasiima pildymui naujo inspektavimo dokumento formą, šiam dokumentui automatiškai suteikiama data ir numeris, saugoma visa informacija apie tai, kas (vardas, pavardė), kada (metai, mėnuo, diena, valanda, minutė, sekundė) ir ką (pradėjo naują inspektavimą, pradėjo inspektavimo dokumento pildymą, išsaugojo inspektavimo dokumentą, peržiūrėjo inspektavimo dokumentus ir pan.) darė su inspektavimų duomenimis. Laikoma, kad nuo duomenų suvedimo į DSS IS momento korupcinių apraiškų pasireiškimo rizika, susijusi su galimu patikrinimo metu nustatytų aplinkybių koregavimu, VDI yra valdoma.

Šiame skirsnyje analizuojame, kokios priemonės taikomos VDI, siekiant šią riziką suvaldyti nuo aplinkybių nustatymo patikrinimo vietoje iki jų suvedimo į DSS IS momento. Manytina, kad patikrinimo vietoje nustatytų aplinkybių fiksavimas niekaip netrukdo VDI inspektoriams esant poreikiui atlikti tolesnius veiksmus ar informacijos rinkimą bei tikrinimą tęsiant patikrinimo atlikimą.

Atliekant analizę nustatyta, kad:

1) bet kuriuo patikrinimo metu patikrinimo vietoje nustatytos aplinkybės nėra suvedamos tiesiogiai (angl. *on-line*) į DSS IS;

2) klausimynai ir kiti patikrinimo dokumentai, kuriuose fiksuojamos patikrinimo vietoje (inspektavimo) metu nustatytos aplinkybės ir faktai, pildomi ant paprastų, atspausdintų, ne griežtos atskaitomybės blankų, kurie lengvai gali būti pakeičiami iki šios informacijos suvedimo į DSS IS momento;

3) tikrinamasis subjektas su patikrinimo vietoje rezultatais supažindinamas tik žodžiu;

- 4) tikrintojas savo tiesioginį vadovą apie rezultatus patikrinimo vietoje informuoja žodžiu;
- 5) patikrinimo rezultatams užfiksuoti (suvesti) DSS IS terminai nenustatyti²²;
- 6) tas pats VDI inspektorius gali tikrinti tą patį ūkio subjektą iš eilės kelis kartus²³;
- 7) garso ir vaizdo įrašų darymas patikrinimo metu neprivalomas;
- 8) Patikrinimų kontrolės aprašo nustatytais atvejais patikrinimus gali atlikti vienas VDI inspektorius.

Šios analizės kontekste svarbu paminėti, kad Valstybės kontrolės audito išvadoje „Kaip Valstybinė darbo inspekcija užtikrina saugų ir legalų dalyvavimą darbo rinkoje“²⁴ pažymėta, kad valstybinio audito pabaigoje VDI pasitvirtino tvarką, kur nustatyta, kad ūkio subjekto planiniam ar neplaniniam patikrinimui atlikti skiriamas vienas inspektorius, jei, teritorinio skyriaus vedėjo ar jo įgalioto asmens vertinimu, pakaks vieno inspektoriaus kompetencijos, patirties, žinių ir gebėjimų. Antikorupciniu požiūriu šie pakeitimai vertinami neigiamai, atsižvelgiant į kitų šioje išvadoje nustatytų rizikos veiksnių visumą. Valstybės kontrolės auditoriai paminėjo, kad siekiant skaidrumo reikėtų numatyti konkrečius kriterijus, kada inspektorai į patikrinimus gali eiti po vieną. Pažymėtina, kad antikorupciniu požiūriu vien kriterijų nustatymas nepadės užkardyti galimas korupcinio pobūdžio elgesio apraiškas atliekant inspektavimus tokiais atvejais. Tam būtinas privalomas kiekvieno inspektavimo, kurį atlieka vienas VDI inspektorius, garso ir vaizdo įrašymas, išskyrus atvejus, kai patikrinime tuo pat metu dalyvauja kitos priežiūros institucijos atstovas.

Pažymėtina, kad pagal šiuo metu galiojančias VDI patikrinimų atlikimą reglamentuojančius teisės aktus, garso ir (ar) vaizdo įrašų darymas atliekant patikrinimus neprivalomas²⁵, o VDI yra pabrėžusi, kad VDI inspektorai turi teisę fotografuoti, daryti garso, vaizdo įrašus bei atlikti kontrolinius darbo aplinkos parametrų matavimus, o Administracinių nusižengimų kodekse yra numatyta, kokiais

²² Pvz., VDI atkreipė dėmesį, kad inspektavimas DSS IS nėra užbaigiamas tol, kol VDI inspektorius nesurinko visų reikalingų duomenų ir jų pagrindu DSS IS nesurašė visų reikalingų inspektavimo dokumentų. Inspektavimas dėl objektyvių priežasčių gali tęstis gana ilgai, o tam tikrų privalomų inspektavimo dokumentų (pvz. nelegalaus darbo tyrimo aktas, AN protokolai ir kt.) surašymo data gali būti vėlesnė nei inspektavimo kortelės sukūrimo ir inspektavimo pradėjimo DSS IS data.

²³ Analizės metu įsigaliojo VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2019 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. EV-202, įsigaliojusiu 2019 m. rugsėjo 1 d., kuriame nustatyti atvejai ir tvarka, kai VDI inspektorai turi būti rotuojami. Tačiau, pvz., Vilniuje, išlieka galimybė tą patį objektą tikrinti iš eilės tam pačiam VDI inspektoriui, nes privalomi VDI inspektorių rotacijos atvejai sietini su darbuotojų rezidavimu nutolusiose vietovėse.

²⁴ Prieiga internete: http://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

²⁵ Tokia VDI inspektorių teisė, bet ne prievolė yra nustatyta Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 9 punkte, Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2009 m. gegužės 12 d. įsakymu Nr. A1-316, 13 punkte, taip pat Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos patikrinimų organizavimo ir atlikimo bei jų vykdymo vidinės kontrolės organizavimo tvarkos apraše bei Nelegalaus, nedeklaruoto darbo atvejų ir užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų tyrimo ir apskaitos taisyklėse.

tikslais daromi vaizdo ir garso įrašai²⁶, t. y. surinkti įrodymus, kad daromas pažeidimas, o ne garantijoms, kad nedaromi korupciniai veiksmai.

VK auditoriai taip pat pažymėjo, kad VDI nenaudoja grįžtamojo ryšio sistemos *inspect.ukmin.lt*, kuri leidžia verslui anonimiškai įvertinti inspekcijų atliekamus patikrinimus ir tikrintojų darbo kokybę. Šis įrankis padėtų daugiau sužinoti apie tikrąsias situacijas patikrinimų vietoje (inspektavimų) metu.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, vertintina, kad VDI egzistuoja korupcijos rizika: galimybė koreguoti patikrinimo vietoje nustatytas aplinkybes iki jų suvedimo į DSS IS, siekiant išvengti arba sušvelninti atsakomybę už patikrinimo metu nustatytus pažeidimus.

PASIŪLYMAI VDI:

1. Užtikrinti, kad Patikrinimų taisyklių 11 p. nustatytų subjektų tikrinimo (inspektavimo) atvejais patikrinimą atliktų ne mažiau kaip 2 VDI inspektoriai.

2. Užtikrinti, kad teisės aktų nustatytais atvejais, kai patikrinimą atlieka 1 VDI inspektorius, vaizdo ir garso įrašymas turi būti atliekamas privalomai visų patikrinimų metu²⁷.

3. Sugriežtinti reikalavimus patikrinimo pradžios fiksavimui:

3.1. Užtikrinti, kad informaciją apie patikrinimo vietoje nustatytus rezultatus tiesioginiams vadovams būtų teikiama raštu (fiksuojant registracijos datą ir Nr.) nedelsiant atlikus patikrinimą (tą pačią dieną, o jei patikrinimas buvo atliktas po darbo valandų – ne vėliau kaip kitą darbo dieną).

3.2. Reglamentuoti patikrinimo vietoje nustatytų aplinkybių fiksavimo DSS IS terminus.

2.2.4. Nelegalaus darbo tyrimui atlikti terminai nenustatyti, taikoma nevienoda praktika.

Atlikdami analizę atkreipėme dėmesį, kad nuo nelegalaus darbo fakto nustatymo patikrinimo pradžios iki galutinio nelegalaus darbo ištyrimo pabaigos užfiksuoti labai skirtingi laikotarpiai, pvz.:

- *Administracinio nusizengimo (toliau – AN) protokolas UAB „XXX“ vadovui surašytas 2019-03-22, nelegalaus darbo tyrimo aktas surašytas 2019-03-25 dėl prieš 1,5 metų 2017-10-19 atlikto patikrinimo metu nustatyto pažeidimo.*

- *AN protokolas ir nelegalaus darbo tyrimai aktas UAB „XXX“ surašyti tą pačią dieną 2019-06-25, pažeidimas nustatytas prieš pusmetį 2019-01-03.*

²⁶ ANK 569 str.

²⁷ Išskyrus atvejus, kai patikrinime tuo pat metu dalyvauja kitos įstaigos priežiūros atstovas.

- UAB „XXX“ padarytas pažeidimas užfiksuotas 2019-05-20, nelegalaus darbo tyrimo aktas surašytas **nepraėjus mėnesiui** nuo patikrinimo – 2019-06-10, AN protokolas – 2019-06-10.
- UAB „XXX“ nelegalaus darbo faktas nustatytas 2018-11-19 patikrinimo metu, nelegalaus darbo tyrimo aktas surašytas **po 2 dienų** 2018-11-21, AN protokolas – 2018-12-08.

VDI patvirtino, kad, atsižvelgiant į nelegalaus darbo tyrimų sudėtingumą ir įrodymų surinkimą, VDI nėra numatytų terminų nelegalaus darbo bylai ištirti. Visais atvejais tyrimas negali trukti ilgiau nei numatyti bendri senaties terminai nelegaliam darbui, t. y. 2 metai²⁸. Bylos tyrimas gali tęstis po patikrinimo ir keletą mėnesių, siekiant surinkti įrodymus, gauti dokumentus iš kitų institucijų, apklausti liudytojus, darbdavių atstovus ir pan.

Neneigdami fakto, kad nelegalaus darbo ištyrimas yra sudėtingas procesas, kurio metu VDI renka papildomą informaciją iš kitų Lietuvos, užsienio šalių įstaigų ir asmenų, laikomės nuomonės, kad konkrečių terminų tyrimui atlikti nustatymas yra įmanomas, įtvirtinant galimybę motyvuotai šį terminą pratęsti arba sustabdyti esant tam tikroms aplinkybėms (pvz., iki tam tikrų duomenų gavimo dienos). Tokia praktika plačiai ir sėkmingai taikoma atliekant kitus tyrimus (patikrinimus), pvz., tarnybinio nusižengimo tyrimus.

Nesant konkretaus termino nelegalaus darbo atvejams ištirti, sudaromos sąlygos VDI inspektoriams vilkinti nelegalaus darbo tyrimo atlikimą, galutinio sprendimo priėmimą, pvz., iki kol pasibaigs patraukimo atsakomybėn terminai, ir tai tiesiogiai susiję su galima korupcijos rizika.

Teigiamai vertintinos analizės metu įsigaliojusio VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašo 9 punkto nuostatos, skirtos minėtai rizikai valdyti, pvz., nuo šių metų rugsėjo 1 d. atlikus patikrinimą, kai atlikti visi būtini procesiniai veiksmai ir surinkti reikalingi tam dokumentai, yra priimtas sprendimas surašyti AN protokolas ar UĮ pažeidimo protokolas juridiniam asmeniui, bet jis nėra surašomas daugiau kaip du mėnesius, VDI darbo inspektorius turės būti rotuojamas. Kita vertus, ši priemonė neužtikrina, kad procedūra nebūtų vilkinama atliekant procesinius veiksmus ir renkant visus procesui reikalingus dokumentus iki sprendimo surašyti protokolą priėmimo momento. Taip pat iš esamo reglamentavimo neaišku, kuriais atvejais ir kokių periodiškumu VDI Vidaus tyrimų ir veiklos procesų kontrolės skyrius atlieka šiame apraše nurodytus galimos rizikos korupcijos apraiškoms atsirasti vykdant patikrinimus vertinimus. Pažymėtina, kad per

²⁸ ANK 39 str. „Administracinė nuobauda gali būti paskirta ne vėliau kaip per dvejus metus nuo administracinio nusižengimo padarymo dienos, o trunkamojo administracinio nusižengimo atveju – per dvejus metus nuo jo paaikšėjimo dienos.“ Ir Užimtumo įstatymo 60 str. 5 d. „Šio įstatymo 56, 57 ir 58 straipsniuose numatytos baudos gali būti skiriamos ne vėliau kaip per 2 metus nuo pažeidimo padarymo dienos, o trunkamojo pažeidimo atveju – per 2 metus nuo jo paaikšėjimo dienos.“

2017–2019 metus panašus vertinimas buvo atliktas tik 1 kartą dėl Kauno teritorinio skyriaus VDI inspektorių veiklos po gauto anoniminio skundo²⁹.

PASIŪLYMAI VDI:

1. Nustatyti aiškius nelegalaus darbo tyrimo atlikimo terminus, jų motyvuoto pratęsimo, sustabdymo bei atnaujinimo galimybes ir sąlygas, siekiant išvengti šios procedūros atlikimo kryptingo vilkinimo.

2. Tobulinti VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašą, reglamentuoti 4.1 ir 4.2 papunkčiuose nustatytais atvejais skiriamų VDI darbo inspektorių parinkimo kriterijus (pvz., turimas darbo stažas, patirtis tam tikroje srityje ar kt.), siekiant mažinti sprendimą priimančių asmenų diskreciją.

3. Siekiant užtikrinti nuolatinę ir kryptingą vidaus kontrolės priemonių taikymą bei tinkamą VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašo nuostatų įgyvendinimą, nustatyti VDI Vidaus tyrimų ir veiklos procesų kontrolės skyriaus atliekamo galimos rizikos korupcijos apraiškoms atsirasti vykdant patikrinimus vertinimo atlikimo pagrindus ir periodiškumą (pvz., VDI korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane).

2.3. VDI selektyviai sprendžia, ar bausti juridinius asmenis už Užimtumo įstatymo reikalavimų nevykdymą, ar taikyti tik Administracinių nusižengimų kodekse nustatytą atsakomybę juridinio asmens vadovui.

Už užsieniečių nelegalų darbą šiuo metu Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatytos 2 atsakomybės rūšys:

1) Atsakomybė darbdaviams, taikoma pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 95 straipsnį.

Bauda darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 1 000 iki 5 000 eurų, o už pakartotinumą – bauda darbdaviams ar kitiems atsakingiems asmenims nuo 5 000 iki 6 000 eurų.

2) Finansinė sankcija³⁰ juridiniams asmenims, pažeidusiems UĮ 56 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 56 straipsnio 7 dalies arba 57 straipsnio reikalavimus.

²⁹ Dokumentų, patvirtinančių analogiškų priemonių atlikimą kitais atvejais, kituose VDI teritoriniuose padaliniuose, VDI nepateikė.

³⁰ Finansinė sankcija nėra administracinė nuobauda, tai represinio pobūdžio priemonė, taikoma už teisės pažeidimus ir sukelti neigiamus turtingus padarinius juridiniam asmeniui.

Bauda nuo 868 iki 2 896 eurų už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį. Tokie patys veiksmai, padaryti darbdavio, jau bausto už šį pažeidimą per pastaruosius 2 metus, užtraukia baudą darbdaviui nuo 2 896 iki 5 792 Eur už kiekvieną nelegaliai dirbusį asmenį.

VDI viešai teikia informaciją³¹, kad administracinės atsakomybės ir finansinės sankcijos dažniausiai taikomos žemiau lentelėje pateikiama tvarka:

<i>ANK 95 str.</i>	<i>Užimtumo įstatymas</i>
Baudžiamas įmonės vadovas arba atsakingas asmuo.	Sankcija skiriama juridiniam asmeniui.
Turi būti nustatomas UĮ 56 str. 1 d. 2 p. pažeidimas	Skiriama už UĮ 56 str. 1 d. 2 p. <i>paprastai</i> po to, kai surašytas ANK protokolai ir teismas patvirtina nelegalaus darbo faktą.
Už UĮ 56 str. 7 d. arba 57 str. ANK netaikomas.	Už UĮ 56 str. 7 d. ³² arba 57 str. pažeidimus.

Susipažinę su VDI pateikta statistine informacija apie patraukimo atsakomybės atvejų skaičius, atkreipėme dėmesį, kad pateikti skaičiai neatitinka minėtos patraukimo atsakomybės praktikos.

<i>Dėl nelegalaus darbo surašytų protokolų skaičius</i>														
<i>2017 m.</i>					<i>2018 m.</i>					<i>2019 m. I pusm.</i>				
Iš viso	ANK 95 str.	UĮ 56 str. 4 d.	UĮ 56 str. 5 d. ir 7 d.	ANK 150 str. 1 ir 2 d.	Iš viso	ANK 95 str.	UĮ 56 str. 4 d.	UĮ 56 str. 5 d. ir 7 d.	ANK 150 str. 1 ir 2 d.	Iš viso	ANK 95 str.	UĮ 56 str. 4 d.	UĮ 56 str. 5 d. ir 7 d.	ANK 150 str. 1 ir 2 d.
48	21	0	12	15	113	54	0	8	51	54	27	1	3	23

Papildomai VDI pažymėjo, kad iš tikrųjų protokolai juridiniams asmenims surašomi ne visais atvejais tik sulaukus teismo nutarimo skirti nuobaudą pagal ANK, čia yra tik vienas iš VDI taikomos patraukimo atsakomybės praktikos pavyzdžių, tačiau ne visada taikoma taisyklė. Šiuo metu absoliučiai vienodos praktikos surašant protokolus tiek pagal ANK, tiek pagal UĮ nėra, atskiri atvejai vertinami individualiai atsižvelgiant į šiuos kriterijus:

- Kai nustatomas nelegalus darbas, o įmonės vadovas yra užsienietis, protokolai surašomi juridiniam asmeniui. Motyvai du: taip bus užtikrintas nesumokėtos baudos išieškojimas, nes juridinis

³¹ 2019 m. rugpjūčio 26 d. Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Užimtumo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos organizuotas seminaras „Darbuotojų iš trečiųjų šalių įdarbinimas Lietuvoje“, kuris vyko Vilniaus universiteto bibliotekoje MKIC, Saulėtekio al. 5, Vilniuje.

³² Nuo 2018 m. už UĮ 57 str. 1 d. 1 p. pažeidimus VDI surašė 7 protokolus juridiniams asmenims.

asmuo veikia Lietuvoje; užsieniečiai vadovai paprastai nereaguoja į VDI kvietimus ir neatvyksta protokolo surašymui (tokiu atveju didelė rizika, kad teismas būtų gražins atgal).

- VDI inspektoriai vertina nusižengimo lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir naudodamiesi diskrecijos teise taiko tik vieną sankciją (paprastai surašo protokolus pagal ANK).

- Atsižvelgiant į tai, kad inspektoriai nėra apdrausti civilinės atsakomybės draudimu, dėl galimos asmeninės atsakomybės jie bijo surašyti protokolus pagal UĮ, nes nėra administracinių teismų nusistovėjusios praktikos, neretai priteisiamos bylinėjimosi išlaidos.

Pažymėtina, kad minėti kriterijai niekur nereglamentuoti, todėl VDI inspektorius savo nuožiūra sprendžia, kokią atsakomybės rūšį pritaikyti konkrečiu atveju.

Atsitiktinės atrankos būdu susipažinus su patraukimo atsakomybės atvejais 2017–2019 metais, nustatyta, kad:

- Už tuos pačius pažeidimus buvo taikomos skirtingos atsakomybės rūšys.

Pvz., 2019 metais atliekant patikrinimus UAB „XXX“ ir UAB „XXX“ buvo nustatyti vienodi pažeidimai – trečiųjų šalių piliečiai buvo įdarbinti minėtose įmonėse, nors leidimai gyventi šiems asmenims buvo išduoti darbui pas kitus darbdavius³³. Vienu atveju buvo surašytas AN protokolas įmonės vadovui už užsienio šalių piliečių įdarbinimą nesilaikant jiems norminių teisės aktų nustatytos įsidarbinimo tvarkos³⁴ (ANR 95 str. 1 dalis), kitu atveju – taikyta finansinė sankcija juridiniam asmeniui už trečiųjų šalių piliečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus (UĮ 57 str. 1 dalies 1 punktas).

VDI pažymėjo, kad skirtingos atsakomybės rūšys buvo pritaikytos, atsižvelgiant į tai, ar įmonės savininkas yra LR pilietis, ar užsienietis. UAB „XXX“ atveju įmonės vadovė yra ne LR pilietė ir jos nuolatinė gyvenamoji vieta yra Latvijoje, todėl buvo priimtas sprendimas taikyti tik UĮ 57 str. 1 d., nes taip bus lengviau užtikrinamas baudos išieškojimas, jeigu ji nebus laiku sumokėta, nes juridinis asmuo veiklą vykdo Lietuvoje.

³³ Pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 44 str. 7 d. nuostatas, jei leidimas laikinai gyventi išduotas pagal šio straipsnio 1 dalies 1 ar 3 punktą, užsienietis gali dirbti tik pas tą darbdavį, kuris įsipareigojo jį įdarbinti Lietuvos Respublikoje. **Jeigu užsienietis, kuriam leidimas laikinai gyventi išduotas pagal šio straipsnio 1 dalies 3 punktą, pageidauja pakeisti darbdavį arba darbo funkciją pas tą patį darbdavį, ne vėliau kaip prieš 3 mėnesius iki darbo sutarties su naujuoju darbdaviu sudarymo dienos arba darbo funkcijos pakeitimo dienos turi pateikti Migracijos departamentui prašymą leisti pakeisti darbdavį ar darbo funkciją.** Patikrinęs, ar užsienietis atitinka šio straipsnio 1 dalies 3 punkte nustatytas sąlygas, Migracijos departamentas priima sprendimą dėl leidimo pakeisti darbdavį ar darbo funkciją. Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 57 str. 2 d. nustato, kad Leidimą dirbti užsienietis privalo įsigyti iki atvykimo į Lietuvos Respubliką, išskyrus šio straipsnio 1 dalies 1, 5 punktuose nurodytus atvejus. Šio įstatymo 62 str. 2 d. nustato, kad darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus šio Įstatymo 58 straipsnyje nurodytus atvejus.

³⁴ Užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimais laikomi darbdavio, įdarbinusio trečiosios šalies pilietį, veiksmai, kai jis ne vėliau kaip prieš vieną darbo dieną iki numatytos darbo sutarties sudarymo dienos nereikalauja iš trečiosios šalies piliečio pateikti galiojantį leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje ar kitą dokumentą, suteikiantį teisę būti ar gyventi Lietuvos Respublikoje, ir leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje.

Tuo tarpu, UAB „XXX“ už UĮ 57 str. 1 dalies 1 ir 2 punktų pažeidimus buvo taikytos tik finansinės sankcijos, nors UAB vadovas yra LR pilietis.

Taigi vertintina, kad šiuo metu egzistuoja palankesnio ar griežtesnio (priklausomai nuo sankcijų dydžio) patraukimo atsakomybės varianto parinkimo rizika.

- *Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą vienais atvejais buvo taikoma tik administracinė atsakomybė juridinių asmenų vadovams, kitais atvejais – ir administracinė atsakomybė, ir taikytos UĮ nustatytos finansinės sankcijos juridiniams asmenims.*

VDI pažymėjo, kad sprendžiant klausimą, ar taikyti UĮ numatytas finansines sankcijas, ar ne yra atsižvelgiama, ar padaryta žala valstybei. Nors jokie žinybiniai teisės aktai nenustato, kokia turėtų būti laikoma kaip reikšminga (didelė) žala. Vienintelis kriterijus vykdant nelegalaus darbo kontrolę ir vertinant ar pažeidimu padaryta žala valstybei yra reikšminga – tai pažeidimo trukmė. Nustačius, jog nelegalus darbas truko vieną dieną ar mažiau, bei tą aplinkybę, jog pažeidėjas pažeidimą pašalino (pvz., pranešė „Sodrai“ apie asmens įdarbinimą) VDI inspektoriai konstatuoja, jog žala valstybei padaryta nedidelė.

Pažymėtina, kad nesant atitinkamo teisinio reglamentavimo įtvirtinančio minėto kriterijaus taikymo privalomumo, egzistuoja galimybė jo nepaisyti, veikti savo nuožiūra, skirtingai vertinti žalos reikšmingumą, sprendžiant patraukimo atsakomybės klausimus. Tai pagrindžia ir praktiniai pavyzdžiai:

Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ atstovui buvo taikyta tik administracinė atsakomybė. Asmenų įdarbinimo data 2019-02-01, pažeidimo nustatymo – 2019-02-11 (11 d.). Nustatyta 1 lengvinanti aplinkybė, sunkinančių aplinkybių nėra.

Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ vadovui buvo taikyta tik administracinė atsakomybė. Asmenų įdarbinimo data 2019-03-06, pažeidimo nustatymo – 2019-03-08 (3 d.). Nustatyta 1 lengvinanti aplinkybė, sunkinančių aplinkybių nėra.

Tuo tarpu už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ vadovui buvo taikyta ir administracinė atsakomybė, ir finansinės sankcijos. Asmenų įdarbinimo data 2018-11-20, pažeidimo nustatymo – 2018-11-21 (2 d.). Taip pat nustatyta 1 lengvinanti aplinkybė, sunkinančių aplinkybių nėra.

- *Mažareikšmių pažeidimų neapibrėžtumas suteikia galimybes VDI inspektoriams piktnaudžiauti.*

Vienas iš pagrindinių teisės aktų pažeidimų mažareikšmiškumo nustatymo tikslų yra užtikrinti patraukimo atsakomybės už teisės aktų reikalavimų nesilaikymą, atsižvelgiant į padarytą žalą konkrečioms teisės normų saugomoms vertybėms, vienodumą ir aiškumą šalies mastu.

VDI nurodė, kad nelegalus ir nedeklaruotas darbas, neteisėta veikla bei užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimai bei jų kontrolės patikrinimai nėra susiję su pažeidimų mažareikšmiškumu, taip pat

nedidele žala. Spręsdama patraukimo atsakomybėn klausimus už minėtus pažeidimus, VDI pritaikydavo mažareikšmiškumo kriterijų, atsižvelgdavo į aplinkybę, kad žala valstybei nepadaryta, ir netaikydavo UĮ nustatytų finansinių sankcijų kai kuriems ūkio subjektams.

Pvz., Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ atstovui buvo taikyta administracinė atsakomybė. VDI inspektorius, pasinaudodamas diskrecijos teise bei įvertindamas pažeidimo mažareikšmiškumą ir tai, kad teismo paskirta bauda pasieks savo tikslus, nusprendė nesurašyti protokolo juridiniam asmeniui pagal Užimtumo įstatymą. Nelegaliai buvo įdarbintas 1 asmuo.

Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ vadovui buvo taikyta administracinė atsakomybė. VDI inspektorius, įvertindamas pažeidimo mažareikšmiškumą ir tai, kad nepadaryta žala valstybei, nusprendė nesurašyti protokolo juridiniam asmeniui pagal Užimtumo įstatymą. Pažymėtina, kad nelegaliai buvo įdarbinti 4 asmenys.

Tuo tarpu už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą UAB „XXX“ vadovui buvo taikyta administracinė atsakomybė, taip pat 2019-03-14 buvo surašytas protokolas pagal Užimtumą įstatymą ir paskirta finansinė sankcija, VDI inspektorai mažareikšmiškumo šioje situacijoje jau neįžvelgė. Šiuo atveju nelegaliai buvo įdarbinti 3 asmenys.

Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad VDI taikė skirtingą patraukimo atsakomybėn už vienarūšius pažeidimus užsieniečių iš trečiųjų šalių įdarbinimo pažeidimų atvejais praktiką, kuri suteikė VDI inspektoriams galimybes piktnaudžiauti sprendžiant patraukimo atsakomybėn klausimus: skirtingai vertinti identiškąs situacijas, savo nuožiūra nustatyti mažareikšmiškumo ribas, taikyti skirtingas atsakomybės rūšis, priklausomai nuo aplinkybių.

Pažymėtina, kad praktinėje veikloje VDI apeliuoja į Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) konvencijos Nr. 81 „Dėl darbo inspekcijos pramonėje ir prekyboje“ 17 str. 2 d.³⁵ nuostatas, pagal kurias darbo inspektoriams paliekama teisė spręsti, ar perspėti arba duoti patarimą, ar patraukti atsakomybėn arba rekomenduoti patraukti atsakomybėn. Situacija, kai šiuo metu priimami skirtingi sprendimai dėl atsakomybės taikymo identiškose situacijose, VDI nuomone, yra diskrecinės teisės įgyvendinimo išraiška. Laikomės nuomonės, kad šalies mastu patraukimo atsakomybėn už vienodus

³⁵ **17 straipsnis**

1. Asmenys, pažeidžiantys arba nepaisantys teisinių nuostatų, kurias įgyvendina darbo inspektorai, nedelsiant traukiami atsakomybėn pagal įstatymą be išankstinio perspėjimo, tačiau nacionaliniai įstatymai ar kiti norminiai aktai gali padaryti išimtis tais atvejais, kai iš anksto perspėjama, kad būtų imtasi pataisomųjų arba prevencinių priemonių.

2. Inspektoriams paliekama teisė spręsti, ar perspėti arba duoti patarimą, ar patraukti atsakomybėn arba rekomenduoti patraukti atsakomybėn.

pažeidimus praktika turi būti nuosekli, pažymime, kad per plati diskrecija visada tiesiogiai sietina su tiesiogine korupcijos rizika, kuriai valdyti būtinas papildomų priemonių įstaigoje taikymas.

VDI pažymėjo, kad siekia vienodinti šalies mastu taikomą patraukimo atsakomybės praktiką, kasmet vykdydami mokomojo pobūdžio priemones VDI teritorinių padalinių inspektoriams, kurių metu pateikiami gerosios ir blogosios praktikos pavyzdžiai, taip pat yra parengtos UĮ taikymo rekomendacijos.

PASIŪLYMAI VDI:

1. Formuoti bendrą patraukimo atsakomybės už nelegalų darbą praktiką šalies mastu, mažinti VDI inspektorių diskreciją priimant sprendimą dėl tam tikros rūšies atsakomybės taikymo:

1.1. Užtikrinti, kad VDI inspektorai sprenddami patraukimo atsakomybės klausimus su nelegalaus darbo kontrolės susijusiais atvejais taikytų vienodą praktiką (pvz., reglamentuoti kriterijus, kada surašomas tik AN protokolas, tik protokolas juridiniam asmeniui už UĮ pažeidimus ar surašomi abu protokolai ir pan.)³⁶.

1.2. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones, siekiant užtikrinti patraukimo atsakomybės už identiškus pažeidimus vienodą praktiką.

PASIŪLYMAS SADM:

1. Įvertinti atsakomybės taikymo už nelegalų darbą pagal ANR ir UĮ atskyrimą bei būtinybę inicijuoti atitinkamus UĮ ar ANK pakeitimus.

³⁶ Pvz., kriterijai, kuriais turi vadovautis VDI inspektorai sprendžiant patraukimo atsakomybės klausimus kitais, nes su nelegalaus darbo kontrolės susijusiais atvejais, nustatyti VDI 2015-12-04 įsakymu Nr. V-362 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtinto aprašo 33 punkte.

3. KORUPCIJOS RIZIKA LEIDIMŲ DIRBTI, TAIP PAT SPRENDIMŲ, SUTEIKIANČIŲ TEISĘ ĮSIDARBINTI LIETUVOJE IŠDAVIMO, JŲ GALIOJIMO PRATĖSIMO, ATSISAKYMO JUOS IŠDUOTI IR PANAIKINIMO SRITYSE

3.1. Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo netikslumai sudaro prielaidas skirtingoms jo taikymo interpretacijoms.

Užsienio pilietis, Lietuvoje įdarbintas pagal trūkstamų profesijų sąrašą, vadovaujantis Užsieniečių teisinės padėties įstatymo (toliau – UTPI) 58 straipsnio 11 punkto nuostatomis³⁷, atleistas nuo pareigos gauti leidimą dirbti Lietuvoje, tačiau, nors ir nereikalaujant leidimo dirbti, užsieniečiui būtinas atitinkamas dokumentas, pagrindžiantis teisėtą buvimą Lietuvoje.

Nuo 2017 m. sausio 1 d., įsigaliojus UTPI 44 straipsnio 2 dalies pakeitimams, UŽT direktorius tvirtina Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis (toliau – Trūkstamų profesijų sąrašas) du kartus per metus (kiekvienam pusmečiui)³⁸. Šiuo metu UTPI nenumato galimybių tikslinti sąrašą, tačiau nuo 2020 m. liepos 1 d. įsigalioja įstatymo pakeitimas ir Trūkstamų profesijų sąrašas bus tvirtinamas metams, taip pat šis sąrašas galės būti patikslintas vieną kartą per metus³⁹.

UŽT Trūkstamų profesijų sąrašas sudaromas remiantis UŽT atliekama darbo rinkos stebėseną, padėties darbo rinkoje vertinimu ir jos pokyčių prognoze. Siekdama derinti darbo jėgos pasiūlos atitiktį paklausai, UŽT nagrinėja kiekvienos profesijos padėtį darbo rinkoje ir sistemingai, du kartus per metus, rengia Trūkstamų profesijų sąrašą. Kad profesija patektų į šį sąrašą, vadovaujantis Dokumentų, suteikiančių užsieniečiams teisę dirbti Lietuvos Respublikoje, išdavimo, pratęsimo ir panaikinimo, prašymų išduoti tokius dokumentus netenkinimo tvarkos aprašo⁴⁰, 5 punktu, ji turi atitikti visus šiuos kriterijus:

- registruota profesijos darbo jėgos paklausa pramonės ir statybos sektoriuose per metus viršija darbo pasiūlą ne mažiau kaip 2 kartus, paslaugų sektoriuje – ne mažiau kaip 5 kartus;

³⁷ Asmuo atvyksta į Lietuvos Respubliką dirbti ir yra užsienietis, kurio profesija yra įtraukta į Užimtumo tarnybos direktoriaus patvirtintą profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis.

³⁸ Iki UTPI UŽT direktoriui įtvirtinus pareigą tvirtinti Trūkstamų profesijų sąrašą, buvo taip pat nustatyta, kad užsieniečiams, kurių profesija įtraukta į Trūkstamų profesijų sąrašą, nereikia gauti leidimo dirbti Lietuvos Respublikoje ar sprendimo, kad jo darbas atitinka Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikius.

³⁹ UTPI 57 str. 1 d.

⁴⁰ Patvirtintas Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2019 m. birželio 12 d. įsakymu Nr. V-298 „Dėl Dokumentų, suteikiančių teisę dirbti Lietuvos Respublikoje užsieniečiams, išdavimo, pratęsimo ir panaikinimo, prašymų išduoti tokius dokumentus netenkinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Iki šio Užimtumo tarnybos direktoriaus įsakymo įsigaliojimo analogiški kriterijai, pagal kuriuos buvo sudaromas Trūkstamų profesijų sąrašas, buvo nustatyti UŽT direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. V-945 „Dėl įtraukimo į sąrašą Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, kriterijų nustatymo“.

- profesija įsidarbinimo galimybių barometre priskirta didelių įsidarbinimo galimybių profesijų grupei; darbdaviai ar darbdavių asocijuotos struktūros pateikė argumentuotą ir pagrįstą informaciją apie prognozuojamą profesijos paklausos augimą per artimiausią pusmetį.

Pažymėtina, kad Profesijų klasifikatoriuje yra užregistruota apie 5,5 tūkst. profesijų, pvz., pagal paieškos kriterijų „gamyb“ randamos 172 profesijos, tačiau nei vienos apibendrinančios, tai iš vienos pusės sumažina galimybę atskiroms profesijoms patekti į Trūkstančių profesijų sąrašą, iš kitos pusės – sudaro iš esmės skirtingas įsidarbinimo sąlygas faktiškai tų pačių profesijų asmenims. Pvz., Ukrainoje kvalifikaciją įgijęs „tinkuotojas-apsdailininkas“ nelaikomas „tinkuotoju“, galinčiu dirbti LT be leidimo. Arba „suvirintojas oru ir dujomis“ nelaikomas „suvirintoju“, kuriam taikoma lengvesnė įdarbinimo tvarka, tai kartais prieštarauja elementariai logikai.

UŽT pabrėžė, kad profesijos grupės, kuri apibendrintų visą profesijų grupę (4 skaitmenų), negalima tvirtinti, kadangi neatsispindi realios situacijos darbo rinkoje. Prie suvirintojo grupės patenka 19 profesijų, nors tai nereikia, kad būtent visų šių profesijų darbuotojų šiuo metu trūksta darbo rinkai. Atliekant analizę nustatyta, kad UŽT, prieš rengdama šio sąrašo projektą, oficialiai apklausia praktiškai visus darbdaviams atstovaujančias asociacijas⁴¹ dėl profesijų, kurias tikslinga įtraukti į Trūkstančių profesijų sąrašą, nesudarant jokių išskirtinių sąlygų atskiroms asociacijoms ar darbdaviams daryti įtaką šio sąrašo sudarymo procesui.

Susipažinę su analizuojamuoju laikotarpiu į Trūkstančių profesijų sąrašą įtrauktomis profesijomis, atkreipėme dėmesį, kad kartais į Trūkstančių profesijų sąrašą įtraukiamos profesijos, kurioms studijų programos apskritai nenumatytos, pvz., „Plataus profilio statybininkų“ studijų programa neegzistuoja, todėl neaišku, kokį dokumentą reikės pateikti darbdaviui tikrinimo metu. Darbdaviai laisvas darbo vietas registruoja pagal profesijų klasifikatorių, kuris yra parengtas ir patvirtintas

⁴¹ Pvz., 2018 m. lapkričio 30 UŽT raštu Nr. Sd-3482 buvo kreiptasi į šias asociacijas: Asociacija „Infobalt“, Asociacija „Investors' forum“, Asociacija „Lietuvos maisto pramonė“, Asociacija „Žinių ekonomikos forumas“, Gamintojų ir importuotojų asociacija, Kaimo plėtros ir verslo konsultantų asociacija, Lietuvos aprangos ir tekstilės įmonių asociacija, Lietuvos bankų asociacija, Lietuvos demontuotųjų asociacija, Lietuvos inovacijų centras, Lietuvos leidėjų asociacija, Lietuvos medienos pramonės įmonių asociacija „Lietuvos mediena“, Lietuvos verslo konfederacija, Lietuvos Respublikos odontologų rūmai, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija, Lietuvos pakuotojų asociacija, Lietuvos prekybos įmonių asociacija, Lietuvos projektavimo įmonių asociacija, Lietuvos smulkiojo ir vidutinio verslo taryba, Lietuvos socialinių įmonių asociacija, Lietuvos spaustuvininkų asociacija, Lietuvos statybininkų asociacija, Lietuvos stiklininkų asociacija, Lietuvos turizmo asociacija, Lietuvos turto vertintojų asociacija, Lietuvos darbdavių konfederacija, Lietuvos viešbučių ir restoranų asociacija, Lietuvos žaislų ir suvenyrų asociacija, Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Kauno regiono smulkių ir vidutinių verslininkų asociacija, Kauno krašto pramonininkų ir darbdavių asociacija, Klaipėdos apskrities darbdavių asociacija, Tauragės apskrities verslininkų asociacija, VšĮ „Verslininkų namai“, Lietuvos tiesioginės prekybos asociacija, Lietuvos rizikos ir privataus kapitalo asociacija, Lietuvos atsakingo verslo asociacijos (LAVA), Lietuvos savivaldybių asociacija, Lietuvos verslo darbdavių konfederacija, Lietuvos inžinerinės pramonės asociacija, Lietuvos santechnikų asociacija, Lietuvos prekybos įmonių asociacija, Lietuvos melioracijos įmonių asociacija, Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija, Panevėžio krašto pramonininkų asociacija, Šiaulių pramonininkų asociacija, Lietuvos melioracijos įmonių asociacija.

Ekonomikos ir inovacijų ministerijos. Studijas ar mokymo programas norintys įgyti profesiją renkasi pagal studijų programas, kurios nėra susietos su profesijų klasifikatoriumi. Dėl šios priežasties realaus atitikimo šiuo metu užtikrinti objektyviai neįmanoma. Iš taikytos praktikos galima matyti, kad Ukrainos ir Baltarusijos valstybių piliečiai pažymėjimus su tokios profesijos pavadinimu turėjo. Tačiau tai neišsprendžia problemos, kuri susidaro dėl profesijų klasifikatoriaus ir studijų programų neatitikimo.

Šis veiksnys gali lemti dviprasmišką situaciją įmonės patikrinimo metu: neaišku, koks dokumentas tenkins tikrintoją, ar nebus piktnaudžiaujama, skirtingai vertinant iš esmės vienodus atvejus, priklausomai nuo tikrintojo subjektyvios nuomonės.

Taip pat pastebėtina, kad Trūkstumų profesijų sąrašo projektas iki jo patvirtinimo viešai neskelbiamas ir su darbdavių asociacijomis papildomai nederinamas, tad suinteresuotiems subjektams nesuteikta galimybė pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl sąrašo projekto tikslinimo iki jo patvirtinimo UŽT. Svarbu paminėti, jeigu užsieniečio profesija išbraukta iš trūkstumų profesijų sąrašo, bet užsienietis ir toliau nori tęsti darbo santykius Lietuvos Respublikoje, tai užsienietis privalo gauti sprendimą, suteikiantį teisę užsieniečiui dirbti Lietuvoje. Todėl šio sąrašo projekto paskelbimas iki jo įsigaliojimo ne tik padėtų išvengti galimų formuluočių netikslumų, bet ir sudarytų galimybes asmenims, planuojantiems ir toliau tęsti darbą Lietuvos Respublikoje, greitai susiorientuoti ir laiku imtis atitinkamų veiksmų.

PASIŪLYMAI UŽT:

1. Viešai skelbti Trūkstumų profesijų sąrašo projektą iki jo patvirtinimo UŽT ir taip užtikrinti suinteresuotiems subjektams teisę susipažinti su juo ir teikti dėl jo pastabas ir pasiūlymus.
2. Reglamentuoti Trūkstumų profesijų sąrašo tikslinimo procedūrą.

PASIŪLYMAS EKONOMIKOS IR INOVACIJŲ MINISTERIJAI:

1. Atnaujinant profesijų klasifikatorių siekti sąsajos su studijų programų registru.

3.2. Priimant sprendimus, suteikiančius ir panaikinančius teisę užsieniečiams dirbti Lietuvos Respublikoje, gali būti nesilaikoma eiliškumo, o sprendimų panaikinimas gali būti vilkinamas.

Antikorupciniu požiūriu vertinant bet kokios administracinės paslaugos teikimo procedūrą ypatingą reikšmę turi jos atlikimo reglamentavimo aiškumas ir tam tikrų tarpinių veiksmų atlikimo terminai. Procedūrose, kuriose egzistuoja asmenų suinteresuotumas kuo greičiau gauti tam tikrą paslaugą ar sprendimą, taip pat aktualus ir gautų prašymų (dokumentų) nagrinėjimo įstaigoje eiliškumo nustatymas, laikymasis ir jo laikomasi kontrolės vykdymas.

UTPI 60 straipsnis nustato, jog užsieniečio prašymas išduoti leidimą dirbti turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo prašymo gavimo UŽT dienos. Šiuo metu tiek Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo⁴² 27 punkte, tiek Sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo⁴³ 16 punkte, tiek Sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo⁴⁴ 22 punkte, tiek ir Leidimų dirbti sezoninį darbą užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo⁴⁵ (toliau – Aprašai) 16 punkte nurodytas 7 darbo dienų terminas gautiems prašymams išnagrinėti ir sprendimui priimti nuo darbdavio pateiktų dokumentų gavimo UŽT dienos (iki UŽT reorganizacijos – 3 darbo dienų terminas buvo nustatytas dokumentų nagrinėjimui teritorinėje darbo biržoje ir 4 darbo dienų terminas – Lietuvos darbo biržoje). Klientų aptarnavimo skyrių ir Klientų aptarnavimo departamentų darbuotojai jiems pavestas funkcijas turi atlikti, nepažeisdami bendrojo 7 darbo dienų paminėtuose aprašuose bendro dokumentų nagrinėjimo termino⁴⁶. Nuo 2017 m. iki 2018 m. gegužės 22 d. Lietuvos darbo biržos direktoriaus sprendimas dėl leidimo dirbti ar dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams turėjo būti priimtas per 14 kalendorinių dienų nuo dokumentų gavimo Lietuvos darbo biržoje dienos, išskyrus stažuotojo ar praktikanto arba užsieniečio, atvykusio pagal jaunimo mainų programas (per 7 kalendorines dienas).

Visi dokumentai registruojami ir tvarkomi UŽT, vadovaujantis Dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklėmis⁴⁷, kurių 10 punkte nurodyta, kad įstaigos parengti ir gauti su jos veikla susiję dokumentai turi būti užregistruoti. Dokumentai įstaigoje registruojami vieną kartą. Dokumentai registruojami tą dieną, kai jie gaunami, pasirašomi ar patvirtinami. Tačiau įstaigoje galiojanti dokumentų registravimo procedūra savaime neįpareigoja nagrinėti šių dokumentų, laikantis jų gavimo eiliškumo, jei teisės aktuose ši reikalavimas nenustatytas. Nei viename iš galiojančių teisės aktų nenustatyta, kad sprendimas dėl teisės dirbti Lietuvos Respublikoje turi būti priimamas laikantis prašymų gavimo ir (ar) išnagrinėjimo UŽT eiliškumo.

⁴² Patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. kovo 27 d. įsakymu Nr. A1-133 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

⁴³ Patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. A1-139 „Dėl Sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁴⁴ Patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. A1-587 „Dėl Sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

⁴⁵ Patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2017 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. A1-253 „Dėl Leidimų dirbti sezoninį darbą užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo ir sezoninių darbų sąrašo patvirtinimo“.

⁴⁶ Tam tikrais Aprašuose nustatytais atvejais terminas sustabdomas.

⁴⁷ Patvirtintos Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-118 „Dėl dokumentų tvarkymo ir apskaitos taisyklių patvirtinimo“.

Papildomos vidaus kontrolės priemonės, siekiant patikrinti eiliškumo priimant sprendimus laikymosi tvarką, UŽT netaikomos. Atkreipėme dėmesį į tai, kad minėtuose aprašuose⁴⁸ nurodyta, kad UŽT darbuotojas išduoda dokumentų gavimo pažymą tik darbdavio pageidavimu. Atitinkamai ne visi prašymus pateikę asmenys gauna šias dokumentų gavimo pažymas, kuriose nurodyta jų prašymų gavimo ir registracijos data UŽT. Manytina, kad ne visi asmenys yra detalai susipažinę su visais UŽT patvirtintais aprašais, todėl gali ir nežinoti, kad tokios pažymos kiekvieną kartą jiems reikia paprašyti patiems.

Įvirtinę šias aplinkybes pažymime, kad UŽT egzistuoja galimybė atlikti dokumentų nagrinėjimą, nesilaikant jų gavimo įstaigoje eiliškumo, pvz., pagreitinta tvarka, priklausomai nuo skirtingų aplinkybių, ir tai vertintina kaip korupcijos rizikos veiksnys.

Leidimų dirbti panaikinimo atvejai yra išvardinti UTPĮ 63 straipsnio 2 dalyje, tačiau UTPĮ nustatytas tik sprendimo dirbti sezoninį darbą panaikinimo pagrindas, kitų sprendimų panaikinimo atvejai nustatyti tik Aprašuose.

Pažymėtina, kad teisės aktuose, reglamentuojančiuose leidimų (sprendimų), suteikiančių teisę užsieniečiams dirbti Lietuvoje išdavimo (priėmimo) procedūras, nėra nustatyti sprendimų dėl jų panaikinimo paaiškėjus tam tikroms aplinkybėms priėmimo terminai. Pvz., Sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos apraše⁴⁹ nustatytas tik užsieniečio informavimo apie priimtą sprendimą terminas, tačiau nėra nustatyto termino sprendimui priimti paaiškėjus tam tikroms šiame apraše nustatytoms aplinkybėms. Šis veiksnys gali lemti nepalankaus užsieniečiui sprendimo priėmimo vilkinimą, tai taip pat sietina su galima korupcijos rizika.

PASIŪLYMAI UŽT:

1. Reglamentuoti, kad prašymai nagrinėjami ir leidimai (sprendimai), suteikiantys teisę užsieniečiams dirbti Lietuvoje, išduodami (priimami), laikantis atitinkamų dokumentų gavimo UŽT eiliškumo.
2. Užtikrinti, kad UŽT kiekvieną kartą išduodama dokumentų gavimo pažyma, atitinkamai papildyti Aprašus.

⁴⁸ Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo tvarkos parašo 26 punktas, Sprendimų dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo aprašo 12 punktas, Sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo 19 punktas, Leidimų dirbti sezoninį darbą užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo 12 punktas.

⁴⁹ Patvirtintas SADM 2015 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. A1-139.

3. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones (tam tikru nustatytu periodiškumu ir apimties), skirtas patikrinti eiliškumo išduodant leidimu dirbti ar priimant atitinkamus sprendimus UŽT, taip pat leidimų (sprendimų) panaikinimo terminų laikymąsi.

PASIŪLYMAI SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJAI:

1. Inicijuoti UTPĮ papildymą nuostatomis, reglamentuojančiomis sprendimų, suteikiančių teisę dirbti Lietuvoje, panaikinimo atvejus.

2. Aprašuose, reglamentuojančiuose leidimų (sprendimų), suteikiančių teisę užsieniečiams dirbti Lietuvoje išdavimo (priėmimo) procedūras, nustatyti konkrečius sprendimo panaikinti atitinkamą leidimą (sprendimą) terminus nuo tam tikrų aplinkybių paaiškėjimo.

3.3. Su viešųjų ir privačių interesų derinimu susijusios rizikos

Analizuojant bet kurios kontrolės priežiūros funkcijas atliekančios įstaigos, taip pat leidimus išduodančios įstaigos veiklą, atsižvelgiant į tai, kad tokios įstaigos personalas tiesiogiai kontaktuoja su tam tikrą ekonominę veiklą vykdančiais asmenimis, interesų grupėmis, antikorupciniu požiūriu įvertinamos įstaigoje taikomos prevencinės vidaus kontrolės priemonės, skirtos su viešųjų ir privačių interesų derinimu susijusioms rizikoms valdyti.

VDI pateikė informaciją, kad privačių interesų deklaracijas VDI turi teisę tikrinti ir darbuotojų privačių interesų deklaracijų pildymo priežiūrą vykdo VDI vadovo įgaliotas asmuo – Administravimo skyriaus vyriausiasis specialistas, kuris vienintelis turi prieigą prie Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos Privačių interesų deklaravimo informacinės sistemos (toliau – IDIS). Pažymėjo, kad įgalioto asmens atliekamos priežiūros periodiškumas nenustatytas, priežiūrą specialistas atlieka prisijungdamas prie IDIS pagal poreikį – priimant dokumentus iš asmens, pretenduojančio į pareigas valstybinėje tarnyboje ir asmenų, priimtų į pareigas VDI, atliekant vidaus tyrimą. Įgalioto asmens kontaktai yra viešai skelbiami VDI tinklalapyje.

Susipažinus su VDI Vidaus tyrimų ir veiklos procesų kontrolės skyriaus nuostatais⁵⁰, atkreipėme dėmesį, kad pagal nuostatų 7.7 ir 7.8 punktus šiam VDI skyriui taip pat pavesta tikrinti, ar VDI pareigas einantys valstybės tarnautojai teikia privačių interesų deklaracijas, deklaruoja privačius interesus, taip pat tikrinti jų privačių interesų deklaracijose pateiktus duomenis. Nei vienas šiame skyriuje dirbantis asmuo neturi prieigos prie Privačių interesų deklaracijų tvarkymo informacinės sistemos (toliau – PIDTIS), o Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau – VTEK) tinklalapyje

⁵⁰ Patvirtinti Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2019 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. EV-11.

viešai skelbiamos ne visų, o tik tam tikrų kategorijų pareigas einančių valstybės tarnautojų privačių interesų deklaracijos (įstaigų vadovų, jų pavaduotojų, struktūrinių padalinių vadovų, viešųjų pirkimų komisijų narių ir t. t.). VDI nėra nustatyto atliekamo privačių interesų deklaracijų turinio vertinimo periodiškumo, todėl egzistuoja galimybė tokių priemonių nevykdyti. Paskutinį kartą darbuotojų privačių interesų deklaracijų vertinimas VDI buvo atliktas 2018 metais.

UŽT pateikė informaciją, kad asmenys, atsakingi už viešųjų ir privačių interesų derinimą paskirti Užimtumo tarnybos direktoriaus 2018 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. V-500 „Dėl privačių interesų deklaravimo“, kurie turi prisijungimus prie PIDTIS sistemos. UŽT taip pat informavo, kad iki šiol privačių interesų deklaracijų turinio kontrolė ir vadovų supažindinimas su jų pavaldinių deklaracijomis vyko pagal poreikį. Privačių interesų deklaracijų turinio kontrolė kasmet nebuvo atliekama, administracijos padalinių vadovai nėra supažindinami su jiems pavaldžių asmenų privačių interesų deklaracijomis.

Atliekant analizę nustatyta, kad kai kurie atsitiktinės atrankos būdu pasirinkti tikrinimui UŽT ir VDI valstybės tarnautojai nėra deklaravę visų savo darboviečių. Privačių interesų deklaracijų turinio vertinimo metu atsakingiems asmenims tikslinga atkreipti dėmesį į darbuotojų vykdomos individualios veiklos pobūdį, įvertinti, ar jis nesusijęs su atliekamomis funkcijomis, kadangi individualiai veiklai vykdyti darbdavio leidimo gauti nereikia⁵¹. Taip pat atkreipėme dėmesį, kad daugeliu atvejų VDI inspektorių vykdoma individuali veikla susijusi su darbuotojų mokymais darbuotojų saugos ir sveikatos tematika, t.t. Todėl siūlytina taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones ar sugriežtinti jau taikomas, skirtas užtikrinti, kad darbo metu papildoma veikla nebūtų vykdoma o VDI darbuotajai, kurie vedė mokymus, neatlikinėtų tų pačių subjektų patikrinimų. Pažymėtina, kad pagal VTEK patvirtintas Privačių interesų deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisykles⁵² įstaigų vadovai turi sudaryti sąlygas struktūrinių padalinių vadovams susipažinti su jiems pavaldžių asmenų privačių interesų deklaracijomis. Tuo tarpu VDI pažymėjo, kad VDI nėra nustatytos privalomos prievolės padalinių vadovams susipažinti ar periodiškai tikrinti pavaldžių darbuotojų viešųjų ir privačių interesų deklaracijas, jie neturi prieigos prie IDIS. Padalinių vadovai tikrina ir susipažįsta su pavaldžių darbuotojų privačių interesų deklaracijomis tik esant būtinumui, pvz. kai kyla pagrįstų įtarimų, kad gali kilti viešųjų ir privačių interesų konfliktas ar pan. Jie tai daro tikrindami viešai skelbiamas deklaracijas Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos tinklalapyje. Jeigu informacijos viešai

⁵¹ Nuo 2020 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo redakcijai, deklaruoti vykdomą individualią veiklą tapo neprivaloma.

⁵² Patvirtintos VTEK 2012 m. liepos 5 d. sprendimu Nr. KS-84 (su vėlesniais pakeitimais).

skelbiamose deklaracijose nepakanka situacijos vertinimui, jie kreipiasi į VDI vadovo įgaliotą asmenį, kuris turi teisę tikrinti visą deklaraciją prisijungdamas prie IDIS.

Įstaigų vadovai privalo užtikrinti, kad asmenims, kurie deklaravo savo privačius interesus nebūtų duodami pavedimai, dėl kurių gali kilti interesų konfliktai. Atliekant analizę nustatyta, kad kai kurie UŽT ir VDI valstybės tarnautojai yra deklaravę savo ryšius su juridiniais asmenimis, dėl kurių galima interesų konfliktų rizika atliekant tiesiogines funkcijas. Pvz., UŽT darbuotoja savo privačių interesų deklaracijoje pažymėjo, kad galima konflikto rizika dėl vyro darbo vienoje iš UAB. VDI inspektorius savo privačių interesų deklaracijoje 2019-07-30 kaip galimą interesų konflikto pagrindą nurodė, kad yra kelių statybos objektų <... *pavadinimai, adresai*...> statinio saugos ir sveikatos darbe koordinatorius. Pažymėtina, kad šio inspektoriaus deklaracija nėra viešai skelbiama VTEK interneto svetainėje, todėl pavedimai šiam VDI inspektoriumi buvo duodami neatsižvelgiant į privačių interesų deklaracijoje pateiktus duomenis. Analizės atlikimo metu STT iškėlus minėtus klausimus VDI atsakingiems darbuotojams 2019-09-15 šis asmuo pakeitė savo privačių interesų deklaraciją, panaikinęs viską, kas susiję su individualia veikla, nors šią veiklą tebevykdo. Manytina, kad kuriant korupcijai atsparią aplinką įstaigoje atsakingiems asmenims tikslinga imtis priemonių galimoms rizikoms pašalinti.

PASIŪLYMAI UŽT ir VDI :

1. Užtikrinti administracijos padalinių vadovams galimybę susipažinti su jų vadovaujamame padalinyje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenimis.
2. Kasmet įstaigai prieinamais būdais atlikti UŽT ir VDI darbuotojų pateiktų privačių interesų deklaracijų turinio kontrolę: atkreipti dėmesį į darbuotojų vykdomos individualios veiklos pobūdį, deklaruotas galimas rizikas. Apie vertinimo rezultatus raštu informuoti įstaigos vadovą.
3. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones ar sugriežtinti jau taikomas, skirtas užtikrinti, kad kita darbuotojų veikla (pvz., individuali veikla) nebūtų vykdoma darbo metu, o VDI darbuotojai, kurie vedė mokymus, neatlikinėtų tų pačių subjektų patikrinimų.

4. MOTYVUOTOS IŠVADOS

4.1. Išanalizavus VDI veiklą darbdaviu, įskaitant idarbinusius užsieniečius, veiklos kontrolės srityje darytina išvada, kad procedūrose egzistuoja korupcijos rizika.⁵³

4.1.1. Antikorupciniu požiūriu rizikinga VDI taikoma įmonių atranka nelegalaus darbo kontrolės tikslais bei statyviečių atranka planiniams patikrinimams atlikti.

Nesant valstybėje susistemintos informacijos apie statybvietes, VDI, siekdama nustatyti funkcijų įgyvendinimo tokią informaciją renka jai prieinamais būdais. Informacijos, kurios pagrindu statybos objektuose buvo inicijuojami planiniai patikrinimai, rinkimo ir fiksavimo būdai VDI nereglamentuoti, prireikus patikrinti tam tikros statybvietės parinkimo patikrinimui atlikti pagrįstumą ir VDI darbuotojų motyvus pasirinkti tam tikrą statybvietę, o ne kitą objektyviai būtų sudėtinga, taip pat iki šiol nebuvo sudaromi šių kategorijų tikrintinų subjektų sąrašai.

Dėl šių priežasčių VDI taikoma ūkio subjektų atrankos nelegalaus darbo kontrolės, taip pat statyviečių atrankos planiniams tikrinimams atlikti procedūra antikorupciniu požiūriu vertintina kaip rizikinga, nes egzistuoja galimybė kryptingai tikrinti tuos pačius ūkio subjektus ar objektus arba „pamiršti“ apie tokią pat veiklą vykdančius kitus ūkio subjektus ar objektus, tai yra atlikti užsakomuosius (ne)tikrinimus.

4.1.2. Daugelio patikrinimų atlikimo etapų nustatyti korupcijos rizikos veiksniai:

- Inspektoriai savo nuožiūra gali spręsti, ar informuoti apie neplaninį patikrinimą, ar ne.

Tokia galimybė tiesiogiai sietina su rizika, kad vieniems ūkio subjektams gali būti sudaromos išskirtinės, palankesnės sąlygos pasiruošti patikrinimui.

- VDI egzistuoja neplaninių patikrinimų atlikimo neatidėliotinais atvejais poreikis, tačiau siūlytina nustatyti ir taikyti efektyvesnes skaidrumo užtikrinimo tokiais atvejais priemones.

- Laikotarpis nuo pažeidimų nustatymo patikrinimo vietoje iki jų fiksavimo DSS IS sudaro palankias sąlygas susitarti dėl patikrinimo rezultatų koregavimo, siekiant išvengti arba sušvelninti atsakomybę.

- Nelegalaus darbo tyrimui atlikti terminai nenustatyti, taikoma nevienoda praktika.

Nesant konkretaus termino nelegalaus darbo atvejams ištirti sudaromos sąlygos VDI inspektoriams vilkinti nelegalaus darbo tyrimo atlikimą, galutinio sprendimo priėmimą, pvz., iki kol pasibaigs patraukimo atsakomybėn terminai, tai tiesiogiai susiję su galima korupcijos rizika.

⁵³ Išvadas pagrindžiantys motyvai pateikti išvados dėl korupcijos rizikos analizės 3 skyriuje.

4.1.3. *VDI selektyviai sprendžia, ar bausti juridinius asmenis už Užimtumo įstatymo reikalavimų nevykdymą, ar taikyti tik Administracinių nusižengimų kodekse numatytą atsakomybę juridinio asmens vadovui.*

- Už tuos pačius pažeidimus taikomos skirtingos atsakomybės rūšys.
- Už nelegalų trečiųjų šalių užsieniečių darbą vienais atvejais taikoma tik administracinė atsakomybė juridinių asmenų vadovams, kitais atvejais – ir administracinė atsakomybė, ir taikytos UĮ nustatytos finansinės sankcijos juridiniams asmenims.
- Mažareikšmių pažeidimų neapibrėžtumas suteikia galimybes VDI inspektoriams piktnaudžiauti. Viena vertus, VDI pabrėžia, kad nelegalus ir nedeklaruotas darbas, neteisėta veikla bei užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimai bei jų kontrolės patikrinimai nėra susiję su pažeidimų mažareikšmiškumu, kita vertus, atsižvelgiant į mažareikšmiškumą kai kuriems ūkio subjektams nebuvo taikytos finansinės sankcijos.

4.2. Išanalizavus UŽT veiklą leidimų dirbti, taip pat sprendimų, suteikiančių teisę isidarbinti Lietuvoje išdavimo, jų galiojimo pratęsimo, atsisakymo juos išduoti ir panaikinimo veiklos srityse, nustatyti šie korupcijos rizikos veiksniai⁵⁴:

4.2.1. *Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo netikslumai sudaro prielaidas skirtingoms jo taikymo interpretacijoms.*

Darbdaviai laisvas darbo vietas registruoja pagal profesijų klasifikatorių, kuris yra parengtas ir patvirtintas Ekonomikos ir inovacijų ministerijos. Studijas ar mokymo programas norintys įgyti profesiją renkasi pagal studijų programas, kurios nėra susietos su profesijų klasifikatoriumi. Dėl šios priežasties realaus atitikimo šiuo metu užtikrinti objektyviai neįmanoma. Šis veiksnys gali nulemti dviprasmišką situaciją įmonės patikrinimo metu: neaišku, koks dokumentas tenkins tikrintoją, ar nebus piktnaudžiaujama, skirtingai vertinant iš esmės vienodus atvejus, priklausomai nuo tikrintojo subjektyvios nuomonės.

Kadangi Trūkstamų profesijų sąrašo projektas iki jo patvirtinimo viešai neskelbiamas ir su darbdavių asociacijomis papildomai nederinamas, suinteresuotiems subjektams nesuteikta galimybė pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl sąrašo projekto tikslinimo iki jo patvirtinimo UŽT, o užsieniečiams, ketinantiems tęsti darbą Lietuvoje, – operatyviai reaguoti į numatomus pokyčius ir imtis atitinkamų veiksmų.

⁵⁴ Išvadas pagrindžiantys motyvai pateikti išvados dėl korupcijos rizikos analizės 2 skyriuje.

4.2.2. Priimant sprendimus, suteikiančius ir panaikinančius teisę užsieniečiams dirbti Lietuvos Respublikoje, gali būti nesilaikoma eiliškumo, o sprendimų panaikinimas gali būti vilkinamas.

UŽT egzistuoja galimybė atlikti dokumentų nagrinėjimą nesilaikant jų gavimo įstaigoje eiliškumo, pvz., pagreitinta tvarka, priklausomai nuo skirtingų aplinkybių. UŽT parengti ir gauti su jos veikla susiję dokumentai turi būti užregistruoti tą dieną, kai jie gaunami, pasirašomi ar patvirtinami. Nei viename iš galiojančių teisės aktų nenustatyta, kad sprendimas dėl teisės dirbti Lietuvos Respublikoje turi būti priimamas laikantis prašymų gavimo ir (ar) išnagrinėjimo UŽT eiliškumo.

Taip pat nereglamentuoti sprendimų panaikinimo terminai nuo tam tikrų aplinkybių paaiškėjimo, todėl šių sprendimų priėmimas gali būti vilkinamas.

4.3. Su viešųjų ir privačių interesų derinimu susijusios rizikos UŽT ir VDI:⁵⁵

Įstaigų administracijų padalinių vadovams nesudarytos galimybės susipažinti su jiems pavaldžių asmenų privačių interesų deklaracijose pateiktais duomenimis, todėl gali būti duodami pavedimai, susiję su darbuotojų deklaruotais faktais. Nepakankamai efektyviai atliekama arba neatliekama privačių interesų deklaracijų turinio kontrolė.

Atsižvelgdami į išdėstytas aplinkybes ir siekdami užtikrinti skaidresnę ir efektyvesnę UŽT ir VDI veiklą analizės metu nagrinėtose veiklos srityse, parengėme pasiūlymus, kurie pateikti korupcijos rizikos analizės išvados penktajame skyriuje.

⁵⁵ Išvadas pagrindžiantys motyvai pateikti išvados dėl korupcijos rizikos analizės 4 skyriuje.

5. PASIŪLYMAI

5.1. Siekdami sumažinti korupcijos riziką darbdavių, įskaitant įdarbinusius užsieniečius, veiklos kontrolės srityje, VDI siūlome įgyvendinti šiuos pasiūlymus:

5.1.1. Įmonių atranką planiniams patikrinimams nelegalaus darbo kontrolės tikslais atlikti automatizuoti būdu: užbaigti diegti naują programą (programinę priemonę), kuri automatiškai būdu formuotų Juridinių asmenų registre registruotų įmonių, įstaigų ir organizacijų, tikrintinų planine tvarka, sąrašus.

5.1.2. Nustatyti aiškius objektų, tikrinamų nelegalaus darbo tikslais, atrankos planiniams patikrinimams atlikti kriterijus ir reglamentuoti, kokie sprendimai turėtų būti priimami, jei ūkio subjektas atitinka vieną ar daugiau kriterijų, jei vieną ar daugiau kriterijų atitinka daugiau ūkio subjektų, nei atitinkamas VDI padalinys gali patikrinti ir panašiais atvejais, kai nepaisant to, jog kriterijai yra nustatyti, sprendimus priimantiems VDI tarnautojams yra suteikta pernelyg plati diskrecija. Užtikrinti, kad objektų atrankos tikrinimams atlikti procese dalyvautų ne mažiau kaip 2 VDI valstybės tarnautojai, kurie tiesiogiai neatlieka patikrinimų⁵⁶.

5.1.3. Reglamentuoti informacijos apie statybvietes rinkimo būdus, taip pat šios informacijos fiksavimo tvarką, siekiant užtikrinti VDI darbuotojų atliekamų veiksmų atsekamumą inicijuojant statyviečių patikrinimus.

5.1.4. Užtikrinti Patikrinimų taisyklių 18 p. nustatytų sąrašų sudarymą VDI teritoriniuose padaliniuose.

5.1.5. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones, skirtas įvertinti VDI teritoriniuose skyriuose objektų, tikrinamų nelegalaus darbo tikslais, atrankos planiniams patikrinimams atlikti pagrįstumą (tam tikru periodiškumu, tam tikros apimties).

5.1.6. Patikrinimų taisyklėse aiškiai reglamentuoti atvejus, kuriais ūkio subjektai informuojami apie neplaninių patikrinimų atlikimą, kuriais – neinformuojami, atsižvelgiant į tikrinamas veiklos sritis ar kitus VDI parinktus kriterijus ar aplinkybes, taip pat iki šiol tokiais atvejais taikytą praktiką, arba reglamentuoti, kad visi neplanine tvarka tikrinti ūkio subjektai iš anksto neinformuojami.

5.1.7. Reglamentuoti, kad neplaninis patikrinimas Patikrinimų taisyklių 20.5 papunktyje nustatytu pagrindu atliekamas tik tada, kai VDI inspektorius atlieka 21.2 papunktyje nustatytus veiksmus, tai yra informuoja (pvz., telefonu, žinute ar pan.) savo vadovą apie būtinumą atlikti neatidėliotinus veiksmus (pvz., patikrinti objektą) nesant rašytinio pavedimo iki patekimo į objektą.

⁵⁶ VDI įgyvendinama pagal VK pasiūlymus.

5.1.8. Užtikrinti, kad Patikrinimų taisyklių 11 p. nustatytų subjektų tikrinimo (inspektavimo) atvejais patikrinimą atliktų ne mažiau kaip 2 VDI inspektoriai.

5.1.9. Užtikrinti, kad, kai teisės aktuose nustatytais atvejais patikrinimą atlieka 1 VDI inspektorius, vaizdo ir garso įrašymas turi būti atliekamas privalomai visų patikrinimų metu⁵⁷.

5.1.10. Sugriežtinti reikalavimus patikrinimo pradžiai fiksuoti:

5.1.10.1. Užtikrinti, kad informaciją apie patikrinimo vietoje nustatytus rezultatus tiesioginiams vadovams teikiama raštu (fiksuojant registracijos datą ir Nr.) nedelsiant atlikus patikrinimą (tą pačią dieną, o jei patikrinimas buvo atliktas po darbo valandų – ne vėliau kaip kitą darbo dieną).

5.1.10.2. Reglamentuoti patikrinimo vietoje nustatytų aplinkybių fiksavimo DSS IS terminus.

5.1.11. Nustatyti aiškius nelegalaus darbo tyrimo atlikimo terminus, jų motyvuoto pratęsimo, sustabdymo bei atnaujinimo galimybes ir sąlygas, siekiant išvengti šios procedūros atlikimo vilkinimo.

5.1.12. Tobulinti VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašą, reglamentuoti 4.1 ir 4.2 papunkčiuose nustatytais atvejais skiriamų VDI darbo inspektorių parinkimo kriterijus (pvz., turimas darbo stažas, patirtis tam tikroje srityje ar kt.), siekiant mažinti sprendimą priimančių asmenų diskreciją.

5.1.13. Siekiant užtikrinti nuolatinį ir kryptingą vidaus kontrolės priemonių taikymą bei tinkamą VDI teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašo nuostatų įgyvendinimą, nustatyti VDI Vidaus tyrimų ir veiklos procesų kontrolės skyriaus atliekamo galimos rizikos korupcijos apraiškoms atsirasti vykdant patikrinimus vertinimo atlikimo pagrindus ir periodiškumą (pvz., VDI korupcijos prevencijos programos įgyvendinimo priemonių plane).

5.1.14. Formuoti bendrą patraukimo atsakomybėn už nelegalų darbą praktiką šalies mastu, mažinti VDI inspektorių diskreciją priimant sprendimą dėl tam tikros rūšies atsakomybės taikymo:

5.1.14.1. Užtikrinti, kad VDI inspektoriai, sprenddami patraukimo atsakomybėn klausimus su nelegalaus darbo kontrolės susijusiais atvejais, taikytų vienodą praktiką (pvz., reglamentuoti kriterijus, kai surašomas tik AN protokolas, tik protokolas juridiniam asmeniui už UĮ pažeidimus ar kai surašomi abu protokoliai ir pan.)⁵⁸.

5.1.14.2. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones, siekiant užtikrinti patraukimo atsakomybėn už identiškus pažeidimus vienodą praktiką.

⁵⁷ Išskyrus atvejus, kai patikrinime tuo pat metu dalyvauja kitos įstaigos priežiūros atstovas.

⁵⁸ Pz., kriterijai, kuriais turi vadovautis VDI inspektoriai sprendžiant patraukimo atsakomybėn klausimus kitais, nes su nelegalaus darbo kontrolės susijusiais, atvejais, nustatyti VDI 2015-12-04 įsakymu Nr. V-362 (su vėlesniais pakeitimais) patvirtinto aprašo 33 punkte.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai siūlome:

5.1.15. Įvertinti atsakomybės taikymo už nelegalų darbą pagal ANR ir UĮ atskyrimą bei būtinybę inicijuoti atitinkamus UĮ ar ANK pakeitimus.

5.2. Siekdami sumažinti korupcijos rizikos veiksnių įtaką išduodant leidimus ir priimant sprendimus, suteikiančius teisę įsidarbinti Lietuvoje, UŽT siūlome įgyvendinti šiuos pasiūlymus:

5.2.1. Viešai skelbti Trūkstamų profesijų sąrašo projektą iki jo patvirtinimo UŽT, užtikrinti suinteresuotiems subjektams teisę susipažinti su juo ir teikti pastabas ir pasiūlymus.

5.2.2. Reglamentuoti Trūkstamų profesijų sąrašo tikslinimo procedūrą⁵⁹.

5.2.3. Reglamentuoti, kad prašymai nagrinėjami ir leidimai (sprendimai), suteikiantys teisę užsieniečiams dirbti Lietuvoje, išduodami (priimami), laikantis atitinkamų dokumentų gavimo UŽT eiliškumo.

5.2.4. Užtikrinti, kad UŽT kiekvieną kartą būtų išduodama dokumentų gavimo pažyma, atitinkamai papildyti Aprašus.

5.2.5. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones (tam tikru nustatytu periodiškumu ir apimties), skirtas patikrinti eiliškumo išduodant leidimus dirbti ar priimant atitinkamus sprendimus UŽT, taip pat leidimų (sprendimų) panaikinimo terminų laikymąsi.

5.2.6. Užtikrinti administracijos padalinių vadovams galimybę susipažinti su jų vadovaujamame padalinyje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenimis.

5.2.7. Kasmet tam tikra apimtimi įstaigai prieinamais būdais atlikti UŽT darbuotojų pateiktų privačių interesų deklaracijų turinio kontrolę, kontroliuoti, kad kita darbuotojų veikla (pvz., individuali veikla) nebūtų vykdoma darbo UŽT laiku, o VDI darbuotojai, kurie vedė mokymus, neatlikinėtų tų pačių subjektų patikrinimų.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai siūlome:

5.2.8. Inicijuoti UTPĮ papildymą nuostatomis, reglamentuojančiomis sprendimų, suteikiančių teisę dirbti Lietuvoje, panaikinimo atvejus.

5.2.9. Aprašuose, reglamentuojančiuose leidimų (sprendimų), suteikiančių teisę užsieniečiams dirbti Lietuvoje išdavimo (priėmimo) procedūras, nustatyti konkrečius sprendimo panaikinti atitinkamą leidimą (sprendimą) terminus nuo tam tikrų aplinkybių paaiškėjimo.

⁵⁹ Pasikeitus reglamentavimui, šiuo metu teisės aktuose tokia procedūra nenustatyta.

Ekonomikos ir inovacijų ministerijai siūlome:

5.2.10. Atnaujinant profesijų klasifikatorių siekti sąsajos su studijų programų registru.

5.3. Kad būtų efektyviau valdomos su viešųjų ir privačių interesų derinimu susijusios rizikos UŽT ir VDI, siūlome:

5.3.1. Užtikrinti administracijos padalinių vadovams galimybę susipažinti su jų vadovaujame padalinyje dirbančių asmenų privačių interesų deklaracijų duomenimis.

5.3.2. Kasmet atlikti UŽT ir VDI darbuotojų pateiktų privačių interesų deklaracijų tam tikros apimties turinio kontrolę: atkreipti dėmesį į darbuotojų vykdomos individualios veiklos pobūdį, deklaruotas galimas rizikas. Apie vertinimo rezultatus raštu informuoti įstaigos vadovą.

5.3.3. Taikyti papildomas vidaus kontrolės priemones ar sugriežtinti jau taikomas, skirtas užtikrinti, kad kita darbuotojų veikla (pvz., individuali veikla) nebūtų vykdoma darbo metu.

Direktoriaus pavaduotojas

Egidijus Radzevičius

Rengėja Svetlana Krasilnikova tel. (8 706) 62 744, el. p. svetlana.krasilnikova@stt.lt
Rengėjos tiesioginis vadovas Vidmantas Mečkauskas, tel. (8 706) 62 745,
el. p. vidmantas.meckauskas@stt.lt

PRIEDAI

1 priedas

ANALIZUOTI TEISĖS AKTAI**I SKYRIUS****ATLIEKANT KORUPCIJOS RIZIKOS ANALIZĘ ANALIZUOTI TEISĖS AKTAI**

1. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas.
2. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas.
3. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“.
4. Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymas.
5. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 496 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso įgyvendinimo“.
7. Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. liepos 3 d. įsakymas Nr. 4-432/1R-169 „Dėl Verslo priežiūros institucijų kontrolinių klausimynų rengimo ir atnaujinimo tvarkos aprašo, rizikos vertinimu pagrįstos ūkio subjektų veiklos priežiūros gairių ir vienodos ir kokybiškos asmenų konsultavimo praktikos užtikrinimo gairių patvirtinimo“.
8. VTEK 2012 m. liepos 5 d. sprendimas Nr. KS-84 „Dėl Privačių interesų deklaracijų pildymo, tikslinimo ir pateikimo taisyklių bei privačių interesų deklaracijų formos ID001 patvirtinimo“.
9. 2019 m. spalio 9 d. Valstybinio audito ataskaita „Kaip Valstybinė darbo inspekcija užtikrina saugų ir legalų dalyvavimą darbo rinkoje“ Nr. VA-7.

II SKYRIUS**ATLIEKANT KORUPCIJOS RIZIKOS ANALIZĘ ANALIZUOTI IR VERTINTI TEISĖS AKTAI, DOKUMENTAI IR INFORMACIJA**

10. SADM 2013 m. kovo 27 d. įsakymas Nr. A1-133 „Dėl Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
11. SADM 2012 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. A1-587 „Dėl Sprendimo dėl užsieniečio aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujančio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.
12. SADM 2015 m. kovo 19 d. įsakymas Nr. A1-139 „Dėl Sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priėmimo“.
13. SADM 2017 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. A1-253 „Dėl Leidimų dirbti sezoninį darbą užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo ir sezoninių darbų sąrašo patvirtinimo“.

14. Lietuvos darbo biržos direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. V-945 „Dėl įtraukimo į sąrašą profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, kriterijų nustatymo“ (galiojęs analizuojamuoju laikotarpiu).

15. Užimtumo tarnybos prie SADM direktoriaus 2019 m. birželio 12 d. įsakymas Nr. V-298 „Dėl dokumentų, suteikiančių teisę dirbti Lietuvos Respublikoje užsieniečiams, išdavimo, pratęsimo ir panaikinimo, prašymų išduoti tokius dokumentus netenkinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

16. Lietuvos darbo biržos prie SADM direktoriaus 2017 m. gruodžio 20 d. įsakymas Nr. V-702 „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonomines veiklos rūšis 2018 m. I pusmečiui patvirtinimo“.

17. Lietuvos darbo biržos prie SADM direktoriaus 2018 m. birželio 20 d. d. įsakymas Nr. V-280 „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonomines veiklos rūšis 2018 m. II pusmečiui patvirtinimo“.

18. Užimtumo tarnybos prie SADM direktoriaus 2018 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. V-628 „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonomines veiklos rūšis 2019 m. I pusmečiui patvirtinimo“.

19. Užimtumo tarnybos prie SADM direktoriaus 2019 m. birželio 26 d. įsakymas Nr. V-322 „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonomines veiklos rūšis 2019 m. II pusmečiui patvirtinimo“.

20. Lietuvos darbo biržos prie SADM 2017 m. rugsėjo 7 d. įsakymas Nr. V-497 „Dėl pavyzdinio priemonių patikrinimų atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

21. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2014 m. liepos 29 d. įsakymas Nr. V-334 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos ūkio subjektų veiklos patikrinimų taisyklių patvirtinimo“.

22. Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymas Nr. V-334 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos ūkio subjektų darbuotojų saugos ir sveikatos ir nelegalaus darbo rizikingumo vertinimo algoritmų ir kriterijų aprašo patvirtinimo“.

23. Administracinių nusižengimų ir Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo pažeidimų protokolų, nutarimų administracinių nusižengimų ir pažeidimų bylose surašymo ir registravimo, baudų, skirtų už administracinius nusižengimus ir Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo pažeidimus, apskaitos ir mokėjimo (išieškojimo) kontrolės tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2017 m. liepos 10 d. įsakymu Nr. EV-101 (2017 m. rugpjūčio 25 d. įsakymo Nr. EV-152 redakcija).

24. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos patikrinimų organizavimo ir atlikimo bei jų vykdymo vidinės kontrolės organizavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vyriausiojo darbo inspektoriaus 2015 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. V-362 (su vėlesniais pakeitimais).

25. Nelegalaus, nedeklaruoto darbo atvejų ir užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimų tyrimo ir apskaitos taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2006 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. 1-33 (su vėlesniais pakeitimais).

26. Informacijos apie Lietuvoje dirbančius užsieniečius pateikimo tvarkos aprašas, patvirtintas VDI, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos ir UŽT 2019 m. rugsėjo 27 d. įsakymu Nr. V-401/EV-281/V-395.

27. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos teritorinių skyrių darbo inspektorių rotacijos vykdant ūkio subjektų priežiūrą tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2019 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. EV-202 (įsigaliojo nuo 2019 m. rugsėjo 1 d.).

28. VDI veiklos valdymo metodika, patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausiojo darbo inspektoriaus 2013 m. rugpjūčio 27 d. įsakymu Nr. V-335 (su vėlesniais pakeitimais).

29. KRA atlikimo metu elektroninio pašto adresu svetlana.krasilnikova@stt.lt iš UŽT ir VDI gauta informacija ir paaiškinimai.

PATEIKTŲ PASIŪLYMŲ ĮGYVENDINIMAS⁶⁰

Eil. Nr.	STT pasiūlymai	Planuojamos įgyvendinti priemonės
	<i>Išvadoje dėl korupcijos rizikos analizės nurodyti pasiūlymai.</i>	Atsižvelgta – detalizuoti, nurodyti kaip? Atsižvelgta iš dalies – detalizuoti, nurodyti kaip? Pagrįsti, kodėl atsižvelgta tik iš dalies? Neatsižvelgta – pagrįsti kodėl?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

⁶⁰ Informaciją apie išvadoje dėl korupcijos rizikos analizės nurodytų pasiūlymų vykdymą ar numatomą įgyvendinimą prašome pateikti STT ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo išvados dėl korupcijos rizikos analizės gavimo dienos.